ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ: EVOLUCIÓ DE LA FARINA; UN ELEMENT CLAU A LA MEDITERRANEA

2. DEL BLAT A LA FARINA

   2.1. EL BLAT
   2.2. PROCÉS DE PRODUCCIÓ DE FARINA
      2.2.1. NETEJA
      2.2.2. CONDICIONAMENT
      2.2.3. MOLTA
      2.2.4. ENSACAT I VENDA DE FARINA I ALTRES PRODUCTES OBTINGUTS DEL BLAT

3. INDUSTRIALITZACIÓ DEL PROCÉS DE PRODUCCIÓ DE FARINA

   3.1. DELS MOLÍNS FARINERS A LES "FÀBRIQUES DE PISOS"
   3.2. SANT MARTÍ DE PROVENÇALS: NUCLI INDUSTRIAL
   3.3. LA INDÚSTRIA FARINERA A SANT MARTÍ DE PROVENÇALS
   3.4. EL CLOT
      3.4.1. CAMPS, CASES I FABRIQUES AL VOLTANT DE LA SEQUIA COMPTAL I DEL TREN
      3.4.2. BRESSOL D'ENTITATS I ASSOCIACIONS
      3.4.3. BRESSOL INDUSRIAL FARINER
      3.4.4. EL CLOT I BARCELONA

4. JOSEP M.ª PERICAS I MORROS

   4.1. VIDA
   4.2. INFLUÈNCIES
   4.3. OBRA
   4.4. REPORTATGE FOTOGRÀFIC

5. DEL MODERNISME AL NOUCENTISME

   5.1. MODERNISME
      5.1.1. INTRODUCCIÓ AL MODERNISME
      5.1.2. MODERNISME A EUROPA
      5.1.3. MODERNISME A CATALUNYA

   5.2. NOUCENTISME
      5.2.1. CONTEXT HISTORICO – SOCIAL
      5.2.2. NOUCENTISME A ESPANYA
      5.2.3. NOUCENTISME A CATALUNYA
      5.2.4. CARACTERÍSTIQUES I INFLUÈNCIES ARQUITECTONIQUES DEL NOUCENTISME
         5.2.4.1. INFLUENCIES ARQUITECTONIQUES DEL NOUCENTISME
         5.2.4.2. CARACTERÍSTIQUES ARQUITECTONIQUES DEL NOUCENTISME

   5.3. MODERNISME I NOUCENTISME

6. TREBALL DE RECERCA

7. LA FARINERA DE SANT JAUME

   7.1. HISTÒRIA DE LA FÀBRICA
   7.2. DESCRIPCIÓ GENERAL DEL COMPLEX FARINER

8. TREBALL DE CAMP

   8.1. PROCÈS REALITZAT
   8.2. EINES UTILITZADES
   8.3. CROQUIS

9. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

   00. SITUACIÓ I EMPLAÇAMENT
   01. DISTRIBUCIÓ. PLANTA SOTERRANI
   02. DISTRIBUCIÓ. PLANTA BAIXA
   03. DISTRIBUCIÓ. PLANTA PRIMERA
   04. DISTRIBUCIÓ. PLANTA SEGONA
   05. DISTRIBUCIÓ. PLANTA TERCERA
   06. DISTRIBUCIÓ. PLANTA COBERTA
   07. COTES. PLANTA SOTERRANI
   08. COTES. PLANTA BAIXA
   09. COTES. PLANTA PRIMERA
   10. COTES. PLANTA SEGONA
   11. COTES. PLANTA TERCERA
   12. COTES. PLANTA COBERTA
   13. SECCIÓ A-A'
   14. SECCIÓ B-B'
   15. SECCIÓ C-C'
   16. SECCIÓ D-D'
   17. FAÇANA 1
   18. FAÇANA 2
   19. FAÇANA 3
   20. FAÇANA 4

10. DOCUMENTACIÓ ANNEXA

ANNEX A: SOL·LICITUDS I PERMISOS D'OBRA
ANNEX B: PLANOLS ORIGINALS
ANNEX C: MAQUINARIA

11. CONCLUSIONS

12. BIBLIOGRAFIA

1. INTRODUCCIÓ

EVOLUCIÓ DE LA FARINA; UN ELEMENT CLAU A LA MEDITERRÀNIA

En l'àmbit dels països del Mediterrani, el blat ha constituït un element fonamental de la nostre dieta. Els diferents pobles que han anat configurant al llarg de l'historia la cultura mediterrània, s'han servit del blat com element clau en la seva alimentació; els egipcis, ibers, grecs, romans jueus, àrabs... i aquests, han incorporat i desenvolupat diverses tècniques d'elaboració de farines, han donat una visió singular d'aquest producte i de les seves posteriors aplicacions en les respectives gastronomies.

La molta del blat, es a dir, la transformació del gra en farina, es un procés mes vell que la pròpia agricultura. Es calcula que pot tindre uns 10.000 anys d'antiguitat. Els primers humans recol·lectaven els grans de blat i altres cereals i els trituraven amb pedres que feien a la vegada de morters. Així no fou fins l'any 3.000 AC., quan es millora el sistema de morter, i es comença a utilitzar la pedra de moldre. Ja s'havia descobert l'agricultura, i naixien les primeres civilitzacions en Àsia Menor. La pedra de moldre constava d'una pedra plana i un altre amb forma de cilindre que triturava el gra sobre la primera.

En Grècia, al voltant de l'any 500 AC, es van sobreposar dos pedres planes i rodones que, al girar-les per mitjà d'una nansa, triturava els grans que es col·locaven entre les dues pedres. Des de aleshores, s'ha aprofitat el moviment circular per fer mes eficient la molta dels cereals, entre ells, el blat. L'idea dels grecs es va aplicar massivament a partir de l'any 300 AC., dons es van crear els primers molins circulars que giraven per la força de besties o persones. Alguns d'aquests molins es troben casi intactes en les ruïnes de la ciutat romana de Pompeya.

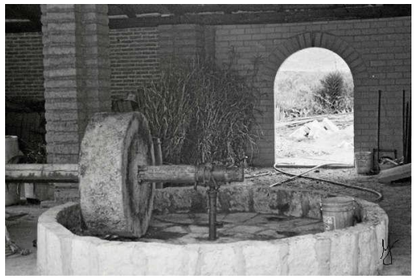

Per augmentar encara mes la producció i millorar la qualitat de la farina, els romans inventaren la roda d'aigua en l'any 200 AC., la qual aprofità l'energia de l'aigua en moviment per girar les pedres del molí. Aquest fet comportà una ubicació concreta del molí i, alhora, l'aparició de l'ofici de moliner (persona que es fa càrrec del manteniment i us del molí). Després de la caiguda de l'Imperi Romà, l'art de moldre no va patir grans variacions fins l'aparició dels molins de vent, que durant l'Edat Mitjana van substituir amb èxit als vells molins d'aigua.

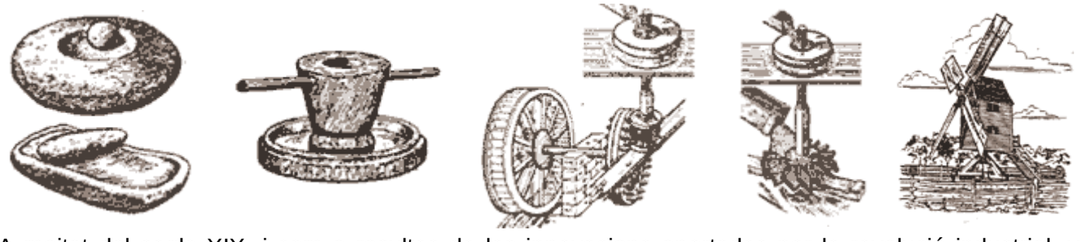

A meitat del segle XIX, i com a resultes de les innovacions aportades per la revolució industrial, va aparèixer un nou sistema de molturació austrohongarès que donà com a resultat una farina més blanca i la progressiva industrialització dels mecanismes de producció de farina. Els tradicionals molins desapareixen per donar pas a les fàbriques farineres.

2. DEL BLAT A LA FARINA

2.1 EL BLAT

El blat es un cereal de gran importància en l'economia agrícola mundial, pot dedicar-se tant al consum animal, com a l'humà, com a aplicacions industrials. Pot ser d'hivern o de primavera, segons l'època de sembra, i dependrà del clima del país en que es cultivi.

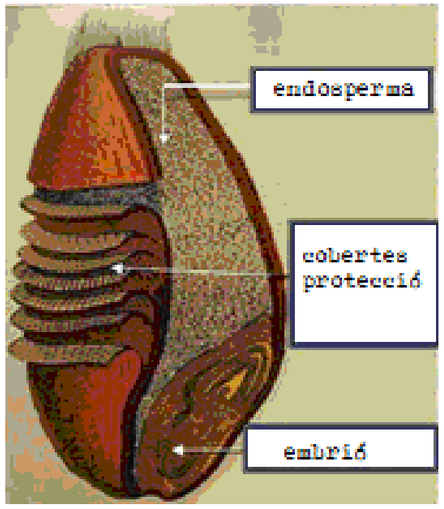

El blat es una planta gramínia, i hi ha de diferents espècies, la més conreada és el triticum aestivium (blat comú o xeixa). Aquesta, alhora, presenta un gran nombre de varietats, depenent del tipus de gra, que donaran com a resultat diversos tipus de farines.

El blat té tres parts fonamentals: les cobertes protectores, l'endosperma i l'embrió. Les capes protectores formen una estructura concèntrica que cobreix l'endosperma o ametlla farinosa que, de fora a dins, es coneix amb el nom de: cutícula, epicarpi, endocarpi, episperma, capa hialina i aleurona. D'aquestes cobertes s'obtindran, en el procés de fabricació de la farina, subproductes importants per l'elaboració de pinsos animals, com els segons, els segonets i les quartes.

De l'endosperma s'obté la farina, però a mesura que es tritura, la composició d'aquest endosperma varia, i fa necessari que la farina es barregi una vegada finalitzada la molta.

L'embrió es troba a l'interior del gra, i s'ha d'extreure per evitar reduir el temps de conservació de la farina produïda.

Els trets fonamentals del blat destinat al consum humà són:

1. La força: és la capacitat que té la farina un cop és pastada per donar un pa amb bona aparença i textura. El pa comú es fa amb farines amb poca força i per tant fàcil de pastar. En canvi el pa de motlle i la pastisseria en general es fan amb farines amb força, on el procés de fermentació és més llarg i els volums resultants són mes grans.

2. La duresa: és la capacitat que té el blat per ser més consistent. Pot ser blat extra dur, dur, mig o tou. Habitualment el blat dur comporta farina amb més força.

3. El sabor: canvia en funció del tipus de blat.

4. El color: és una altra característica que varia en funció del tipus de blat que es mol. Generalment l'espectre cromàtic del blat panificable va del vermell al blanc.

5. El rendiment del blat: és el resultat d'un conjunt de variables que fan un tipus de blat més o menys rendible. Aquestes variables poden ser:

    a. La configuració del gra de blat
    b. La mida
    c. El gruix de la closca
    d. El tipus d'unió entre l'endosperma o part interna del gra i la closca
    e. El tipus de germen
    f. El percentatge d'impureses que conté el gra del blat
    g. El grau d'humitat del blat

Cal dir que no existeix cap tipus de blat idoni que ens permeti un tipus de farina concreta. Cal analitzar sempre les diferents varietats de blat i després barrejar-les per tal d'obtenir la farina desitjada.

2.2 PROCÉS DE PRODUCCIÓ DE LA FARINA

El blat, un cop recollit al camp, arribava a les antigues instal·lacions de la Farinera de Sant Jaume, on era emmagatzemat en les sitges de magatzem del blat, on restava fins que es decidia la seva molinada per tal d'esdevenir farina.

Les fàbriques de farines poden funcionar per tres sistemes ben diferenciats:

1. Instal·lacions de pedres: implantat en instal·lacions modestes. Es composen d'una neteja del gra, un o dos parells de pedres per a la mòlta i un cernidor hexagonal o cilíndric. La mòlta es realitza sempre per un sol pas entre les pedres.

2. Instal·lacions de moles: basades en moles de pedres amb una duresa relativa, poroses i d'estructura homogènia.

3. Instal·lacions de cilindres: és el sistema més modern i perfecte. La mòlta es practica en tres fases; trituració, desagregació i compressió.

El procés que permet transformar el gra de blat en farina és un procediment que no permet cap manipulació directa, no es pot tocar la matèria prima. El blat entra en les instal·lacions de la farinera i circula fins a esdevenir farina per les diferents màquines que configuren tot l'organigrama fariner, alhora que recorre les diferents plantes de l'edifici. La circulació continuada del blat es factible per l'existència dels elevadors de culleres que possibiliten el trànsit d'una màquina a l'altre. En el procés de producció de farina podem diferenciar tres etapes: la neteja, el condicionament i la mòlta. El procés de producció de farina consta de les següents fases:

1. Neteja: la quantitat i classe d'impureses contingudes en un carregament de blat variava molt segons el tipus de cereal. De forma general, les impureses es poden classificar en:

   a. Residus de grandària apreciable (pals, trossos de bosses i papers, palles, pedres grans, etc.)
   b. Impureses mitjanes (altres llavors com són la civada, l'ordi, etc.)
   c. Pols

   Cadascuna d'aquestes impureses havia de ser separada completament abans que el blat fos mòlt. En la secció de neteja, que en la Farinera de Sant Jaume quedava en la part nord-est de l'edifici, hi havia maquinaria encarregada d'efectuar separacions molt completes i minucioses.

2. Condicionament: podia ser per via freda o tèrmica. Per via freda responia a la relació: humitat suplementària igual a temps per calor. Com més humitat portés el blat i més freda fos la temperatura, mes temps calia deixar reposant en dipòsits el blat moll.
   El condicionament tèrmic es realitzava per mitjà d'aparells anomenats condicionadors – assecadors. Amb aquestes màquines també s'aconseguia una certa transformació fisicoquímica del blat, que el feia més adequat per a la seva mòlta.

3. Molta i tamisatge: el procés de molta consisteix en obrir cada gra de blat, raspar l'endosperma, remoure'n les partícules de segó i moldre l'endosperma per convertir-lo en farina. Un cop mòlts, els productes son cernits primer, per tal de separar qualsevol partícula o massa gran d'endosperma que requereixi d'una mòlta addicional i, segon, per extreure les partícules del germen i despulles que s'hagin escapat de l'acció dels sasors.

2.2.1 NETEJA

El blat ens arribava del camp amb un grau de brutícia (terra, pedres, insectes, cargols, llavors, fragments de maquinària...) que feia necessària la seva neteja abans de ser molt.
Aquest grau de brutícia es va anant reduint amb el pas del temps, alhora que el procés de recollida es va anant mecanitzant i perfeccionant, de manera que el blat arribava a la farinera amb un nivell menor d'impureses o cossos estranys.

1. El blat vinent del magatzem, entrava en l'edifici fabril de la farinera per la tremuja d'entrada, i d'aquesta manera començava a circular pel circuit tancat que configura tota la maquinària farinera que posteriorment netejaria, condicionaria i moldria el blat.

2. De la tremuja d'entrada, el blat continuava circulant fins al torn decantador, on el gra del blat era separa dels cossos estranys mercès un tambor o cilindre metàl·lic, que girant sobre si mateix, feia la primera selecció, i separava el gra de blat dels cossos estranys de major pes i volum (pedres, llavors, pols...)

M
MONITOR

3. Del torn decantador, el blat circulava fins al monitor, on era novament garbellat i separat dels cossos estranys, considerant-ne el pes i el volum d'aquell, mercès al moviment de balancí de les planxes foradades que és trobaven en l'interior del monitor.

4. El blat sortint del monitor circulava fins el carro pedrer, on continuava sent separat dels cossos estranys, considerant fonamentalment el seu pes. La Farinera de Sant Jaume contava amb 3 carros pedrers.

5. Del carro pedrer el blat circulava fins al separador de veces, on era separat dels cossos estranys considerant la forma poligonal del gra.

DESPUNTADORA

6. Sortint del separador de veces, el gra de blat arribava a la despuntadora, on el blat era escapçat, de manera que el botó del germen es separava del gra de blat i aquest, alhora, perdia la seva coberta exterior o cutícula.

7. De la despuntadora, el gra de blat arribava a la darrera màquina de la secció de neteja de la farinera, la rentadora, on es netejava el gra de blat de restes de brutícia o del fong del carbó, per després centrifugar-lo, donant com a resultat un gra de blat a punt per que fos introduït en la secció de mòlta. Cal puntualitzar que, un cop s'aconseguí eradicar totalment l'esmentada malaltia del blat i s'utilitzaren blats de millor qualitat, la rentadora va esdevenir una màquina supèrflua dins

2.2.2 CONDICIONAMENT

Es una part fonamental, per tal d'aconseguir una mòlta òptima del gra de blat. El condicionament dona al gra de blat el grau d'humitat necessari, de manera que la seva coberta protectora esdevingui elàstica i sigui més fàcil de separar del nucli o ametlla farinosa.

1. El gra de blat net es remullat mercès la sínia remulladora, que proveïda de petits catúfols, dona el grau òptim d'humitat al blat. Posteriorment s'emmagatzema i fermenta en dipòsits o sitges de condicionament, on resta unes 12 hores fermentant.

2. Un cop el blat es fermentat, es canvia de dipòsit, on descansa 12 hores més. El trànsit del primer dipòsit o sitja al segon comporta un refredament ràpid que contrau i trenca la coberta del gra, facilitant la seva propera separació.

3. Passades les segones 12 hores, el blat surt del segon dipòsit i es conduït fins a la setinadora, on el gra de blat es polit o setinat i perd la segona i tercera coberta.

4. Es en aquest moment quan el blat entra en l'imant, que reté qualsevol element metàl·lic que encara acompanyi al blat, tot just abans de ser molt.

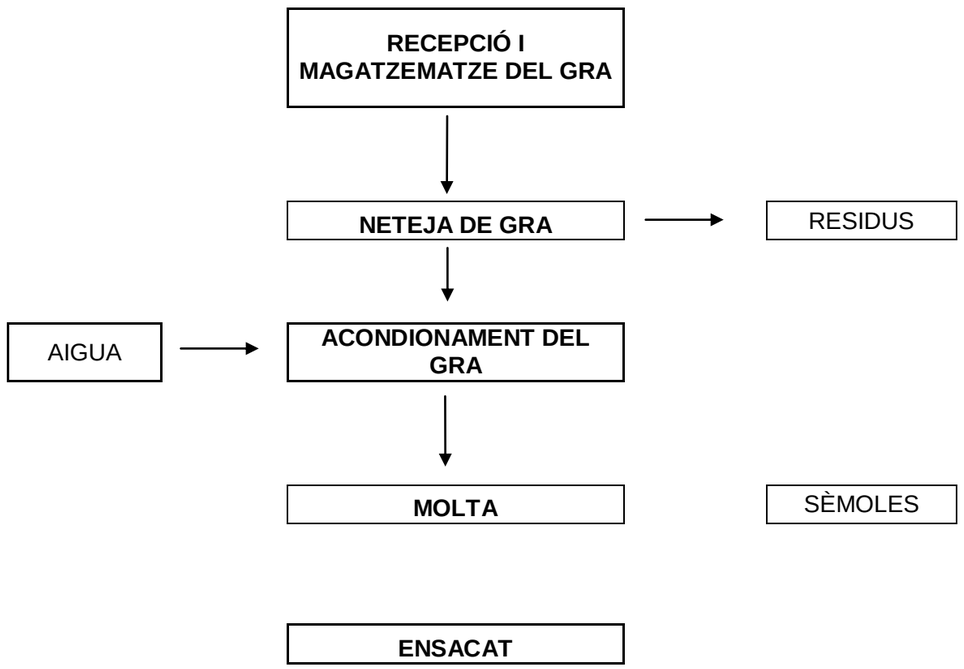

2.2.3 MOLTA

El blat condicionat, procedent de l'imant, entra en l'etapa de molturació accedint als molins, que en la Farinera de Sant Jaume, era un conjunt de vuit molins dobles, fet que comportava poder fer setze moltes de blat distintes i simultànies.

L'adopció del sistema modern de molturació del blat, o procediment austrohongarès, va permetre l'obtenció d'una major quantitat i qualitat de farina blanca.

MOLINS BUHLER

Els molins dobles trituren el gra de blat, i separen les sèmoles o fragments de l'ametlla farinosa de la despulla o capes internes de la coberta del gra de blat. El blat entre per la part superior dels molins i cau entre els dos corrons de mòlta, mentre aquests giren en sentit contrari i a distinta velocitat. Els cilindres poden ser llisos i estriats en funció del tipus de blat que es moltura i del tipus de farina que volem obtenir.

Els molins efectuen tres tipus de funcions dins de la fase de la mòlta:

1. Trituració: procés en el que el blat queda esmicolat en sèmola i alhora es separa de les despulles (segó).
2. Disgregació: redueix els grans fragmentats de sèmola que tenen encara adherides parts de segó.
3. Compressió: les sèmoles són convertides en farina fina.

Els productes resultants dels molins circulen fins els planchisters, on són tamisats i classificats en funció de la seva mida en sèmoles i semolines.

El planchister, que és una màquina doble, està format per caixes o calaixos de fusta superposats amb un fons de roba (seda o niló) que fa de tamís i classifica. La classificació que fa el planchister pot variar en funció de la roba que es col·loca en el fons dels calaixos i de la velocitat a la que fem moure el planchister. Sovint, per millorar la tasca del planchister, els moliners afegien als calaixos llavors d'acàcia i inclús de blat de moro, que degut a la seva duresa i innocuïtat, ajudaven al trànsit de les sèmoles i semolines en el seu interior. Col·loquialment ha rebut el nom, per part d'alguns moliners, de "ballarines" i inclús per extensió, la planta on es situaven dins de les farineres "la planta de les ballarines". A la Farinera de Sant Jaume hi havia 8 plansichters dobles.

PLANSICHTER

Les sèmoles passen al Sassor, on són classificades entre sèmoles brutes i sèmoles netes, ambdós tipus de sèmoles tornaran als molins. Mentre les semolines o sèmoles petites també torn aran als molins per tal d'obtenir la farina blanca.

Un darrer pas en la molturació es protagonitzat per la raspalladora, on es separen els segons de les partícules de farina que encara hi queden adherides. La raspalladora conté en el seu interior un cilindre metàl·lic que gira i alhora hi té uns raspalls que giren en sentit contrari i faciliten la separació definitiva entre la pols de farina blanca i els segons. Cadascun d'aquests productes resultants era pesat i empacat.

2.2.4 ENSACAT I VENDA DE FARINA I ALTRES PRODUCTES OBTINGUTS DEL BLAT

BASCULA DE 200KG

Del gra de blat, el moliner, pot treure el màxim profit de totes les seves parts. Així, ja en el procés de neteja, el germen i la pellofa exterior, eren aprofitats per ser comercialitzats com a producte alimentari o pinso pels animals. Aquestes parts anomenades col·loquialment com a subproductes, eren pesats, ensacats i venuts als pagesos de l'entorn. La proximitat del nucli agrícola de la Verneda, amb nombroses masies i camps de conreu, va possibilitar la venda del seu subproducte a pagesos de la zona.

La farina, els segons, i altres subproductes eren ensacats i pesats en un primer moment amb bàscules tipus Arisó, que daten de 1915, i permetien una pesada màxima de 200Kg. Mes tard, ja en el darrer terç del segle XX, s'introduí una balança electrònica que facilitava més el procés.

Un cop tots els productes resultants de la molturació del blat eren pesats i ensacats, entraven en el circuit de la comercialització. De manera que únicament es llençaven productes com les pedres, la pols, el ferro i altres productes estranys. Gran part de la farina blanca produïda per la Farinera de Sant Jaume servia per abastir els forns i les pastisseries de la ciutat de Barcelona.

GERMEN DE BLAT

FARINA DE BLAT

SEGÓ DE BLAT

SÈMOLA DE BLAT

3. INDUSTRIALITZACIÓ DEL PROCÉS DE PRODUCCIÓ DE FARINA

3.1 DELS MOLINS FARINERS A LES "FÀBRIQUES DE PISOS"

La industrialització va condicionar el desenvolupament de la arquitectura fabril, ja que juntament amb la subsistència del molí tradicional, característic d'una agricultura artesanal i manual, es van aixecar les primeres fàbriques de farines que progressivament van anar imposant un model industrial de transformació del gra, fins la total substitució del molí per la fàbrica industrial.

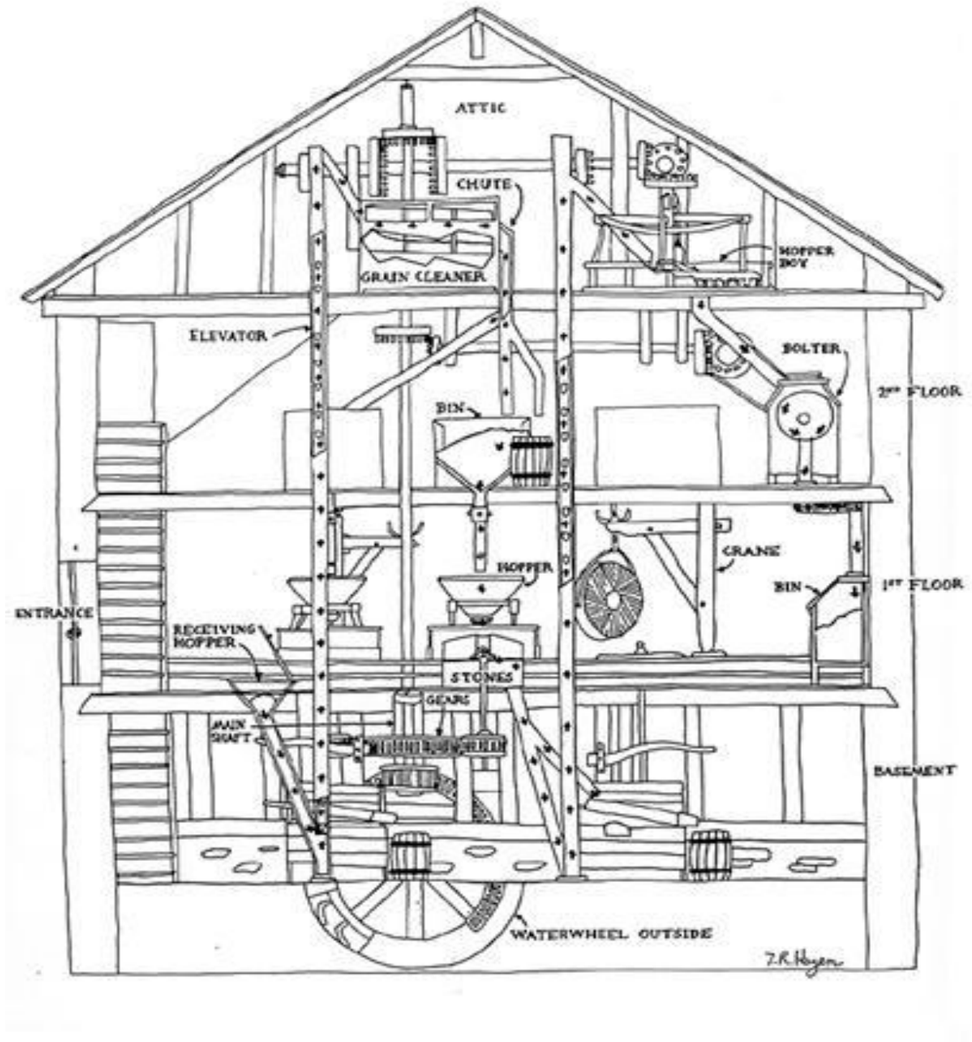

DISSENYS DELS MOLINS DE BLAT MECANITZATS DE OLIVER EVANS

La construcció d'aquestes modernes farineres va suposar, des de el punt de vista arquitectònic, l'abandonament d'una tipologia d'arrels populars, com era la construcció de molins, i la seva substitució per una altre plenament industrial, en la que assumien el protagonisme materials bàsicament industrials, ferro, maó i formigó, i l'organització de l'espai en funció del procés tecnològic.

La renovació del sector fariner va estar propiciada, entre d'altres factors, per l' utilització del motor i per l' innovació tecnològica experimentada per la maquinària. El/s motor/s, generalment una turbina, accionava totes les màquines de la farinera mitjançant embarrats d'eix horitzontal. El moviment generat per la turbina es transmetia a aquest eix principal que a la vegada, per mitjà de corretges de cuir, accionava les diferents màquines. Però la transformació definitiva es va produir amb l' introducció tant dels molins cilíndrics que van substituir a la maquinària clàssica, com dels planchisters i sasors, que milloraven les feines de molturació de la farina.

Per poder fer rentable l' incorporació d'aquesta nova maquinària era necessària la seva disposició en alçada. Les màquines es distribuïen en diferents pisos, estant connectades mitjançant elevadors que pujaven el producte i tubs per on la farina queia per gravetat. Les transmissions es localitzaven en la planta soterrani, el pis dels molins disposats en bateria s'ubicava en la planta baixa, els tubs de fusta es trobaven a la segona planta i els planchisters, sasors i el sistema de neteja es situaven a la tercera. Per això, era necessari un nou tipus d'edificació, la fàbrica de pisos, que acollis tot el procés de producció de forma racional i funcional. Aquesta tipologia arquitectònica fabril aparegué per primera vegada a Espanya a Aragó, al voltant de l'any 1880, en la Farinera aixecada per la Societat de Villarroya y Castellano, al mateix temps que adoptaren els nous models de maquinaria, encara que havia estat assajat amb anterioritat en fàbriques tèxtils catalanes, com per exemple la Fàbrica de Miralda a Manresa, l'any 1820.

MOLINERA GALLEGA, PONTEVEDRA (F. PISOS)

3.2 SANT MARTÍ DE PROVENÇALS: NUCLI INDUSTRIAL

L'antic municipi de Sant Martí de Provençals es convertí, durant la segona meitat del segle XIX, en un dels nuclis industrials mes importants, no només de Catalunya, sinó també de tot l'Estat. La seva proximitat a les grans vies de comunicació de l'època (Estació de mercaderies Ferroviàries i Port de Barcelona) va situar el municipi en una posició privilegiada per a la instal·lació de noves fàbriques, convertint-lo en l'anomenat "Manchester Català" o "l'Obrador de Barcelona". En un primer moment les industries es dedicaren a la producció tèxtil, al cuiro i a la fabricació de totxos. Mes tard, amb l'arribada de més inversors i noves tecnologies, les fàbriques van anar diversificant la seva producció cap a altres sectors, com es el cas de la industria farinera que ens ocupa.

PRIMER SEGELL MUNICIPAL

Amb l'aparició de les fàbriques, cal parlar del sorgiment d'una nova classe social. Els treballadors d'aquestes noves industries van arribar prominents del mon rural i van haver d'adaptar-se a un nou espai laboral i una nova forma d'entendre el treball (cadena de producció, jornades tancades, noves tecnologies...). Les condicions de vida d'aquesta nova classe "obrera" van ser molt dificultoses en un primer moment (manca d'habitatges dignes, sous minsos, manca de regulació de la jornada laboral, falta d'assistència sanitària...). Amb el temps, la classe obrera va anar associant-se en entitats reguladores (Casinos, Associacions, Ateneus...), per mes tard començar a constituir els primers sindicats. Es important destacar el paper d'aquests obrers i obreres en el desenvolupament social, econòmic i cultural de Sant Martí, ja que moltes entitats actuals son les hereves d'aquesta necessitat d'associació que va sorgir amb el procés de la revolució industrial.

C**/ VALENCIA AMB AV. MERIDIANA. 1920**

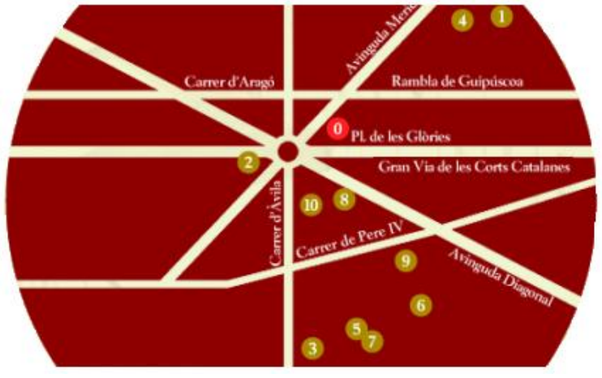

1. "Farinera de Sant Jaume"
2. "Industrial Harinera La Barcelonesa"
3. La farinera "Nuestra Señora de las Mercedes"
4. "La farinera Gili"
5. "La farinera la Esperanza"
6. "La farinera la Fama"
7. "Can Saladrigas"
8. "Can Godó. La fábrica de Càndem"
9. "Ca l'Arañó"
10. "Can Felipa"
11. "La fàbrica de Josep Canela i cia /ICT"

3.3 LA INDÚSTRIA FARINERA A SANT MARTÍ DE PROVENÇALS

El segle XIX fou un segle de canvis importants pel sector fariner. Durant la primera meitat, es va mantenir la tradició dels molins fariners de petites dimensions, que utilitzaven com a font d'energia motriu la força animal, el vent, o majoritàriament la proximitat de l'aigua (en el cas de Sant Martí de Provençals, el pas de la Sèquia Comtal fou decisiu), per moure les turbines hidràuliques.

Però en la segona meitat del segle XIX aquests sistemes foren substituïts i/o complementats per la innovadora màquina de vapor, i finalment aquesta es veié substituïda en la primera meitat del segle XX, per l'electricitat (electromotors).

Aquesta important transformació dels segles XIX i XX significà la substitució progressiva de les antigues moles de pedra per moldre el blat, per un innovador sistema de cilindres o corrons austrohongaresos, que arribaren a Barcelona l'any 1882, revolucionant el procés productiu fariner. Alhora que s'adoptava un nou tipus d'edifici fabril fariner totalment adequat a la moderna maquinària farinera.

El creixement industrial i demogràfic de la ciutat de Barcelona va generar un important augment de les demandes alimentàries de la nova classe obrera que es concretaren en productes de primera necessitat com és el cas del pa. Aquesta nova demanda va cridar l'atenció d'un grup d'industrials barcelonins que van veure en les farines un sector important per fer negoci i van invertir en el canvi tecnològic d'aquesta industria. Fet que comportà la concentració de més d'una vintena de grans fàbriques de farina, ubicades a Barcelona. Només al Poble nou s'aixecaren disset farineres. Alhora que el port barceloní es consolidava com el primer port fariner de tot l'Estat, amb 75.369 tones de farina desplaçades al port de Santander.

SANT MARTÍ DE PROVENÇALS. 1940

Encara avui, resten dempeus a la ciutat de Barcelona, antics edificis fabrils fariners. Tots però han perdut el seu ús original. Entre ells, deixant de banda la Farinera del clot, hi destaquen les Farineres Gili (C/ Ciutat de Granada, num.7 i C/ Taulat, num. 5-11), la Fama (C/ Dr. Trueta, num 157-159), la Esperanza (C/ Sagrera, num 53-55).

El protagonisme indiscutible de Sant Martí en la revolució industrial de Catalunya en els segles XIX i XX ens permet encara avui, poder copsar aquesta empremta industrial en els seus carrers, passatges i arquitectures industrials, tot i haver perdut aquest pes industrial al llarg de la segona meitat del segle XX, quan el territori es consolidà com a sòl fonamentalment residencial.

Just en aquest ampli període cronològic d'ençà del darrer terç del segle XIX i gran part del segle XX, la ciutat de Barcelona es va consolidar com el principal nucli productor fariner de l'Estat Espanyol.

3.4 EL CLOT

3.4.1 CAMPS, CASES I FABRIQUES AL VOLTANT DE LA SEQUIA COMPTAL I DEL TREN

El Clot és un dels barris més antics de Sant Martí, situat entre els barris del Camp de l'Arpa, la Verneda, el Poblenou i el districte de l'Eixample. La denominació de Clot prové de l'orografia del terreny, que s'enfonsà, és a dir, s'enclotà. També fa referència als clots o fondals, res a dir, peces de terra que eren conreades en el seu àmbit territorial fins al segle XIX.

Des del segle X, el pas pel territori del Clot, de la Sèquia Comtal o canal que prenia l'aigua del riu Besòs, per poder abastar la ciutat de Barcelona, va comportar la presència d'aigua en l'àmbit territorial de la Verneda i del Clot. L'aigua era aprofitada per regar els conreus, abeurar el bestiar i moure els molins que al voltant de la sèquia s'aixecaven. Aquest fet va constituir un aprofitament energètic de l'aigua que es perllongaria fins al segle XX.

CARRER CLOT, ANY 1920

En l'època medieval, el Clot existia com una partida rural anomenada Clotum de Melis, que feia referència a la instal·lació i explotació de ruscs d'abelles, dels quals s'extreia mel. Aquesta denominació es manté avui per fer referència a una part concreta de l'àmbit territorial del Clot.

En els segles XIV i XV es van definir en el Clot petits nuclis d'habitatges, tallers artesanals i comerços i es va consolidar així com un nucli poblacional. En el segle XVIII la instal·lació en el barri veí del Poblenou dels primers prats d'indianes i primeres fàbriques, va fer que molts dels seus obrers s'establissin a viure en el proper nucli poblacional del Clot. En el segle XIX, el Clot es consolidà urbanísticament, amb la construcció de nombrosos habitatges i fàbriques i la definició de carrers com el carrer Clot.

3.4.2 BRESSOL D'ENTITATS I ASSOCIACIONS

La consolidació urbanística, industrial i social del Clot a finals del segle XIX, va anar acompanyada d'un important increment demogràfic. En aquell període sorgiren nombroses entitats i associacions de caire cultural, polític, social, lúdic i esportiu, que han tingut un pes molt important en la historia del Clot. Entitats com foren el "Círculo Democrático de Unión Republicana" (1893 – 1903) que tenia la seva seu al carrer Clot número 72, o "Los Cosmos" (1893), que esdevingué un dels principals grups anarquistes martinencs del segle XIX i que tenia la seva seu a la Plaça del Mercat número 14, la "Cooperativa la Constanza", situada en el carrer de les escoles número 16 i la societat "La Farigola" (1899 – 1904), que tenia la seva seu al carrer Municipi número 12, dedicada fonamentalment a l'ensenyament i la difusió del cant coral, objectiu que compartia amb "L'Escola Coral Martinenca" (1910), que tenia la seva seu al carrer Clot número 77.

GRUP DE CANTAIRES DE L'ESCOLA CORAL MARTINENCA, CURS 1911-1912

També van aparèixer en el Clot entitats obreres amb un marcat caire gremial, com fou la "Union de Trabajadores de Fábricas de Harinas" (1890), que tenia la seva seu a la Plaça del Mercat número 14, i que amb la seva existència reflecteix l'important pes dels treballadors vinculats al sector fariner martinenc. Aquesta tradició associativa del barri del Clot s'ha perllongat al llarg del segle XX. Així l'any 1975 es fundava "L'Associació de Veïns del Clot – Camp de l'Arpa, que esdevingué un important portaveu del moviment associatiu dels darrers anys.

3.4.3 BRESSOL INDUSRIAL FARINER

En l'àmbit industrial del Clot, un dels sectors capdavanters juntament amb el tèxtil, les bòbiles i les adoberies fou el sector fariner, que en el segle XIX heretava la llarga tradició dels molins fariners que havien aprofitat el pas de la sèquia comtal com a font energètica. Així, algunes farineres industrials del segle XIX se situaren properes al pas de la sèquia comtal, de la mateixa manera que havien fet anteriorment els antics molins fariners, com el Molí de Baix del Clot.

En el mateix segle XIX fou necessari un període de transició, en què les antigues rodes hidràuliques foren complementades i/o substituïdes per les innovadores màquines de vapor, i finalment aquestes darreres també serien complementades i/o substituïdes per les turbines, ja al principi del segle XX. Aquesta important transformació dels segles XIX i XX significà, doncs, el desplaçament de les antigues moles de pedra pel nou sistema de corrons austrohongarès, que arribà a Sant Martí l'any 1882. Paral·lelament a aquestes innovacions del procés productiu fariner foren necessàries noves arquitectures que s'hi adaptessin com un guant. Aquest va ser el cas d'edificis fabrils que facilitaven la disposició de la nova màquina farinera.

3.4.4 EL CLOT I BARCELONA

En la segona meitat del segle XIX, l'àmbit territorial del Clot es va veure afectat positivament per la presencia del tren, que hi creuava amb diferents línies. En el segle XX, les antigues vies del tren van anar desapareixent, alhora que determinaven el traçat d'importants vies urbanes, com són l'avinguda Meridiana, el carrer d'Aragó o la Gran Via.

La vinculació del Clot amb Barcelona es va veure potenciada amb el traçat de diferents línies ferroviàries que comunicaven la ciutat comtal amb Granollers, Girona i França, o amb Manresa, Lleida i Saragossa, fet que va determinar la construcció d'una estació de tren al Clot (1854), per a passatgers i per mercaderies. D'aquesta manera, el Clot restava directament comunicat amb el port barceloní, punt d'entrada de nombroses primeres matèries que després serien elaborades a les fàbriques, com era dins del sector fariner, el blat provinent del centre d'Europa i Amèrica del Sud, o de materials fonamentals per a la industria Martinenca del segle XIX, com foren el carbó i la maquinària industrial especialitzada i més moderna provinent d'Europa. A més, el port barceloní, juntament amb el tren, eren els principals punts de sortida dels productes industrials, com era el blat martinenc, que després era venut a la resta de Catalunya i a d'altres indrets més llunyans. L'antiga estació ferroviària del Clot estava molt a prop de la Farinera Sant Jaume, en el recinte del veí Parc del Clot. La vinculació del Clot amb Barcelona i la resta del territori martinenc es va veure afavorida també a la segona meitat del segle XIX, amb la inauguració de la línia de transport regular i col·lectiu de tramvies entre el Clot i Barcelona de l'any 1881. I des de 1900 el tramvia comunicava el Clot i el Poble nou, malgrat que existia un antic servei de diligències entre ambdós nuclis de 18060.

COTXE DE CAVALLS QUE COMUNICAVA EL CLOT I POBLENOU

4. JOSEP MARIA PERICAS I MORROS

4.1 VIDA

Josep Maria Pericas i Morros va néixer a la ciutat de Vic, el 27 d'agost de 1881, a la casa nº 8 del carrer Nou i fou batejat a la parròquia del Carme. Era fill de *Josep Pericas i Comella*, cofundador de la societat mercantil "Pericas, Boixeda, Reixach i Companyia", que tenia la fàbrica de cotó de la colònia *La Coromina de Torelló* i un salt d'aigua per a fer electricitat a Sant Quirze de Besora (seria la primera empresa elèctrica d'Osona, I finalment es convertiria en *Energia Elèctrica del Ter, S.A.*), i de *Carme Morros i Gomis*, natural de Sant Martí de Tous. La seva primera residència fou a Manlleu, on nasqueren els seus fills *Montserrat* (1864), i *Joaquim* (1869). Entorn de l'any 1870, passaren a residir a Vic, on nasqueren els dos fills restants: *Lluís* (1873) i *Josep Maria*, el dia i anys ja dits.

Va quedar orfe de pare els quatre anys i la seva mare va passar a viure temporalment a Barcelona, sense deixar la residència de Vic, fins que la família va traslladar el seu domicili legal a la Coromina de Torelló, l'any 1889.

L'any 1898 entrà a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, on acabà la seva carrera l'any 1906. Des de sempre fou un gran aficionat al dibuix i la professió l'atreia de tal manera que ell la considerava una vocació.

A l'Escola d'Arquitectura tingué com a professors a *Francesc de Paula Vil·lar i Carmona*, director de l'Escola, i a *Lluís Domènech i Muntaner*, nou director i professor seu, dels que guardava un gran record i li feren estimar del tot la professió. També guardava un extraordinari record i reconeixença d'*August Font i Carreras*, que fou el seu professor de Projectes.

D'entre els seus companys d'estudis recordava especialment, per l'amistat i companyerisme que sempre mantingué amb ells, a *Pere Domènech i Roura*, fill de *Domènech i Muntaner*, que acabà la carrera el 1907 i, sobretot, als seus companys de curs i després notables arquitectes, *Rafael Massó i Valentí*, l'urbanitzador de S'Agaró, amb el qual el 1916 planejà la clínica mental de Santa Coloma de Gramanet, i *Josep Ma Pujol i Gibert*, col·laborador de *Gaudí* i autor, d'entre altres obres, de la font de la Plaça d'Espanya de Barcelona.

JOSEP MARIA PERICAS I MORROS

Fou també amic i admirador de *Gaudí*, el qual, en el moment que *Pericas* acabava els seus estudis universitaris, estava en la plenitud de la seva actuació, fent pujar les torres de la Sagrada família i construint la Pedrera i la Casa Batlló. Segons pròpia declaració "va sortir gaudinitzat de l'Escola".

Va rebre, en especial, una gran influència de l'art romànic, que aleshores, s'estava posant de moda, pels estudis de *Josep Ma Puig i Cadafalch* i els seus col·laboradors, que pocs anys després, entre 1909 i 1918, editarien l'obra monumental "L'Arquitectura romànica a Catalunya". Des de l'any 1904 havia recorregut racons del Pirineus per conèixer i dibuixar esglésies romàniques i l'any 1906, tot just acabada la carrera, va fer amb *Domènech i Roura* un llarg viatge pel Conflent i Vallespir per a estudiar els principals monuments romànics. Aquesta era, sempre segons les seves declaracions, la causa per la qual entren tants d'elements inspirats en el romànic en el seu estil.

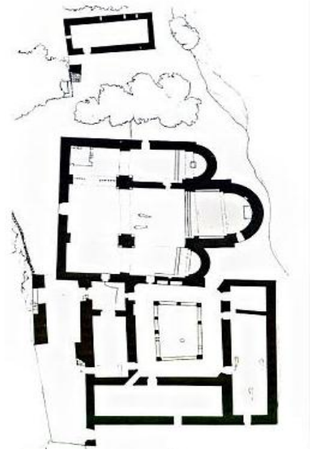

PLANTA SANT PERE DE CASSERRES

Una mostra de la meticulositat amb que feia els seus aixecaments de plantes i alçats, n'és l'estudi del Monestir de Sant Pere de Casserres, que va fer el 1904, i que va publicà en *Francesc Monsalvatge* en la seva monografia sobre Casserres de la "Colección de noticias históricas del condado de Besalú".

El seu primer projecte com a arquitecte va fer-ho el 1904, abans d'acabar la carrera, i fou l'altar de la Puríssima de Montserrat, amb la tomba de la família Soler – Vilabella, obra molt reeixida però que ell qualificà de "gaudinisme mal paït".

La segona obra fou la capella de la colònia tèxtil familiar de La Coromina de Torelló, feta el 1905, que té un absis neoromànic que, segons ell, "era una copia servil i mala digestió del romànic".

D'aquest moment en endavant, comença la primera etapa de la seva producció arquitectònica, de la qual en tenim dues mostres ben conegudes a Vic: la casa d'Anita Colomer a la Plaça de la Catedral (1906) i les reformes de la casa Bayés de la mateixa plaça (1907). També pertany a aquest primer període el monument de mossèn Cinto de Folgueroles (1908).

A partir de l'any 1912, els historiadors del seu estil remarquen un canvi en la seva manera de planejar els volums i, en especial, d'ordenar les façanes amb la importància donada als portals, als sortints i tribunes, i la manera de conjuminar la pedra i l'estuc. Influïren en això un viatge que féu a París entorn del 1914, amb motiu del seu casament amb *Josepa Soler*.

CASA D'ANITA COLOMER-1906

Del 1912 al 1936 és el moment de la seva plenitud creadora, amb una gran quantitat d'obres que es detalles en la cronologia de la seva obra. El 1913, fou nomenat arquitecte diocesà del bisbat del Vic, on ha deixat esglésies notables com Rocaprevera, la nova església de Sant Romà de Sau, el santuari de Lurdes de Prats o l'església de les Josefines de Vic i, en especial, les esglésies que va refer després de la guerra civil a Tona, Santa Maria de Corcó o Manlleu. També dirigí la reconstrucció del retaule de La Gleva i altres obres vàries. El 1922 fou nomenat igualment arquitecte diocesà de Barcelona, on ja entre el 1908 i 1910 havia fet l'església parroquial del Carme de Barcelona, amb la nova tomba del bisbe *Joan Laguarda* i on féu també l'església de Vilalba Sasserra, dels Dolors de Sants i altres obres menors.

SANTUARI DE ROCAPREVERA (1923)

Entre 1930 i el 1939 fou també arquitecte municipal de Vic. A la mateixa Casa de la ciutat, hi ha rastre del seu pas en la restauració dels locals de sota la Sala de la Columna, en les muralles o la tribuna de Palau episcopal. Del temps que fou arquitecte municipal, en resten, entre d'altres coses, els grups escolars Jaume Balmes i Sant Miquel, obres de plenitud del que podríem anomenar "Estil Pericas".

Del 1940 en endavant no cessà en la seva activitat professional, com ho indica la llarga llista de les seves obres, però l'edat, la manca general de diners per fer grans obres i el caràcter sovint de reconstructor o restaurador de moltes edificacions malmeses per la guerra, foren causa d'una repetició de models que ell havia creat abans o de solucions força semblants que indiquen un estancament, bé que mai una manca de personalitat.

Des de l'any 1920 al 1923, en que construí la seva casa pròpia sobre la Coromina de Torelló, ell mateix es considerava un osonenc o, millor dit, un torellonenc de cor, tot i que la seva residència normal era a Barcelona, a la casa de la Diagonal 389, que ell havia construït el 1920 i on moriria. Per això no es d'estranyar que a Torelló hi hagi traces de la seva manera de construir, des de l'església parroquial i de Rocaprevera a creus i pedrons o petits oratoris en diferents punts del terme.

Tampoc podem deixar d'evocar la faceta d'arqueòleg i d'historiador que va mantenir tot el llarg de la seva vida.

Des de l'any 1906, recorregué tots els pobles i cimals de la comarca d'Osona, aixecant plantes i fent croquis de les ruïnes de castells i fortaleses, també dibuixà les grans masies o cases fortes existents o en ruïnes i recopilà al mateix temps l'epigrafia, l'heràldica i tot el que li oferia un interès històric o arqueològic.

Entorn del 1916, va associar-se amb l'investigador i noble *Ramon de Vilanova i Roselló* i tots dos planejaren d'editar una ambiciosa i gran obra titulada "Les fortificacions feudals d'Ausona", per a la redacció de la qual feren un compromís o contracte, que es un complert inventari de castells i fortaleses d'Osona. Segons aquest contracte o pla d'obra, el *Sr. Pericas* devia fer la part arqueològica de 36 castells i de 59 cases fortes de la comarca o antiga vegueria d'Osona i redactar, també, l'historia i genealogia de nou d'aquells castells i de disset cases fortes dels voltants de Torelló o sector nord de la comarca.

Amb la seva minuciositat característica, redactà un detallat diari de les diferents sortides i recerques que feia, així com dels arxius parroquials, de masies o d'altres indrets que consultà, que posen en evidència les moltes hores que hi esmerçà, així com les visites que féu a tots els racons de la comarca.

L'obra es trobava molt avançada el 1936, com ho demostra el material que s'ha salvat de la part corresponent al comte de Vilanova i que ara es guarda a l'Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona, instal·lat a la Casa de L'Ardiaca. Per aquest temps s'havia fet tractes amb l'Institut d'Estudis Catalans, sota el patrocini del qual volien editar l'obra. Dissortadament, la guerra del 1936-1939 fou causa de l'assassinat de *Ramon de Vilanova i Rosselló*, tot i haver-se salvat bona part de la seva tasca, fou causa de la pèrdua de gairebé totes les fitxes i de bona part de les plantes i dibuixos fets pel *Sr. Pericas*, que guardava aquest material a la casa de La Coromina, que li fou incautada i ocupada per refugiats.

El poc que en resta, dues carpetes amb dibuixos i plantes i unes poques fitxes, són, però, de gran valor, i la totalitat de les plantes acabades o aprofitades han estat publicades en l'obra "Els castells Catalans" de l'editorial R. Dalmau, en especial en el seu volum quart, dedicat en bona part a la comarca d'Osona. Allà es pot veure l'excel·lent manera de dibuixar i d'interpretar les ruïnes del seu autor. També en els dos volums de la "Història de Torelló", de *Mn. Fortià Solà*, s'hi recullen plantes i notícies de castells del terme i de la rodalia.

Certament la pèrdua del material i especialment de les noticies històriques fou molt lamentable, perquè moltes d'elles són irrecuperables per la destrucció de molts arxius. D'altra banda, era una obra molt ben feta, minuciosa i detallista, com totes les coses que feia.

L'afecció a la història i a l'arqueologia les mantingué fins el final de la seva vida. Segurament, l'última obra que va fer, fou la restauració de la capella preromànica de Santa Margarida Saplanca o del Cairat, sota el Montserrat, de la que ell tingué cura fins en el més petit detall de mobiliari.

Morí a Barcelona el dia 1 d'abril de 1966, a l'edat de 84 anys, després d'un atac cerebral que el deixà molts dies mig paralitzat. Morí deixant una gran obra, una modalitat o manera de construir, "L'Estil Pericas", inconfusible.

4.2 INFLUÈNCIES I CARACTERISTIQUES DE L'OBRA DE JOSEP MARIA PERICAS

L'obra de l'arquitecte Josep Maria Pericas no es pot estudiar com un fet aïllat, sinó que s'han de tenir en compte les influències rebudes i que repercutiran en els seus treballs.

Les influències més importants són l'obra de Gaudí i del modernisme en general, l'estudi del romànic català i de l'arquitectura centreeuropea. Tot això el portarà a fer una arquitectura que respon, si no totalment, almenys d'esperit, a l'ideari noucentista.

DOMENECH I MONTANER

En els seus estudis rep la gran influència modernista, tenint com a director de l'escola a Domènech i Muntaner, encara que també adquireix coneixements de les noves tendències europees.

L'any 1906, quan *Josep Maria Pericas* acaba la carrera d'arquitecte, a Barcelona s'estan construint La Pedrera i la casa Batlló d'en *Gaudí*, l'Hospital i el Palau d'en *Domènech* i la Casa de les Punxes de *Puig i Cadafalch*. Aquest fet, que les màximes figures representants del modernisme hagin arribat al cim de la seva producció arquitectònica, per si sol és ja prou significatiu, per preveure que el moviment com a tal ha tocat sostre i, a partir d'ara, cal pensar en les diferents sortides que al modernisme es poden plantejar.

Pericas va saber deslligar-se del modernisme i madurar cap a una nova arquitectura més adaptada al seu temps. La seva construcció serà la rural catalana modernitzada, paral·lela a la dels alemanys i escandinaus. Els elements extrets de l'art popular son utilitzats lliurement, enriquint-los.

Surt de l'escola sadollat de modernisme, i es lògic, és el temps de les millors obres de Gaudí, de Domènech i Muntaner i de Puig i Cadafalch, però la seva personalitat és molt forta i no treballa fent modernisme, sinó que només en capta el que a ell l'interessa. Potser l'única obra seva modernista és l'altar de la Immaculada a Montserrat, que ens fa pensar molt en les torres de la Sagrada Família de Gaudí, però en les obres posteriors només en podem mencionar detalls modernistes.

De Gaudí aprèn la utilització de materials que no havien estat abandonats del tot, el ferro forjat i la ceràmica vidriada, si bé els dissenys no en són còpia sinó que seran dissenyats cada vegada. També aprèn d'ell la cura per als petits detalls que ajuden a fer més harmoniosa la seva obra. Li agrada dibuixar cada detall, donant a la seva arquitectura un to de conjunt ben acabat.

NAU CAPÇADA PER UN ABSIS SEMICIRCULAR I PRECEDIDA D'UN PORXO AMB ARCS DE MIG PUNT SOBRE COLUMNESDE

Del romànic, del qual en va ser un estudiós molt entusiasta, n'aprèn la simplicitat dels seus materials, pedra natural i forma semicircular de les obertures, que utilitza molt sovint tant en portes d'entrada com finestres.

L'arquitectura anglesa i alemanya més que res austríaca, en remarca l'ús de l'estuc combinat amb pedra, la utilització de tribunes substituint balcons i l'harmonia de les façanes. Aquesta influència es nota ja en les seves primeres obres: l'església de la Coromina i la Casa de l'Anita Colomer, si bé llavors només en tenia referències ja que no és fins l'any 1912 quan realitza el seu primer viatge a Centre-europa.

Cal parlar que per a ell l'arquitectura no és només un projecte de plantes i façanes, sinó que li agrada deixar-ho tot lligat, exteriors i interiors, dissenyant també els mobles.

Veiem que tots els historiadors que parlen del noucentisme i de Pericas, mencionen només l'església del Carme i la Casa Comella (avui enderrocada) de Barcelona, desconeguent totalment la seva obra a Vic i a altres indrets de Catalunya.

CASA D'ANITA COLOMER (1906)

En la Casa d'Anita Colomer, a Vic (1906), desmarca ja la influència modernista, si bé la façana principal presenta una asimetria donada per la tribuna i el balcó del primer pis, que sí és característic d'aquest estil, així com les obertures rectangulars altes i estretes del primer pis. En canvi, la utilització de la pedra picada en la planta baixa, que serà constant en la seva obra, té ja un disseny molt original, donat pel bordó de pedra natural marcant l'horitzontabilitat, potser per evitar el predomini de la verticalitat que li dóna la torre a la cantonada de l'edifici. Com a detall original, veiem que fa ús de la ceràmica per remarcar els forjats i dintells de color verd molt característic de casa nostra. El color de l'arrebossat també serà característic i constant, de color groc pàl·lid.

D'aquesta primera època són importants les reformes que farà a la Casa Bayés de la Plaça de la Catedral, a Vic (1907). Llàstima que no es va realitzar el projecte complert, però tan sols els interiors són ja d'una riquesa extraordinària. Comença ja a l'entrada de l'escala amb un passadís que separa l'escala pròpiament dita de l'entrada al consultori; hi trobem uns pilars i arcs d'influència romànica, si bé els dissenys dels capitells són originals; tot realitzat amb pedra. En aquesta obra hi predomina com a característica l'ús de vitralls emplomats tant en el consultori com en el menjador; si bé en aquest hi trobem en disseny una influència anglesa molt notòria, no en canvi en els del consultori que són d'un disseny molt original, així com també ho es el del llum i el dintell de la porta. En el menjador hi destaca la llar de foc, a la vegada independent però integrada en el conjunt, l'ús de la ceràmica vidriada amb colors verd i groc i el del ferro forjat de la campana i cendrer amb una decoració amb motius geomètrics. És molt interessant també el conjunt de mobles i llum.

FINESTRA CASA BAYÈS, VIC (1907)

Del monument a mossèn Cinto a Folgueroles (1908) en podem destacar la seva senzillesa, fent servir la pedra picada amb disseny auster però ben acabat.

La Casa Dou de Ripoll (1908), ens fa pensar molt en la de l'Anita Colomer de Vic, si bé no és tan ben acabada com aquesta.

L'església del Carme de Barcelona (1910) és ja una obra de grans dimensions, destacant un conjunt molt ben acabat, fuig del que és característic seu, ja que el material que fa servir aquí es el totxo, tant en paraments com en diverses obertures.

A partir de la Casa Comella (1912) de Barcelona es consolida el seu estil. Aquesta casa de dimensions reduïdes té una gran simplicitat, però una gran força expressiva, donada pel cos de l'entrada principal i la torre; la porta és d'arc semicircular molt a la forma del romànic. Malauradament el lloc en que es trobava es avui ocupat per una sèrie de blocs de cases completament impersonal.

La Casa Puig (1920), al carrer Verdaguer de Vic, es potser la seva obra més característica, ja que aquí estableix el ritme de materials que són la seva constant: planta baixa obrada amb pedra natural, la resta de l'obra arrebossada i pintada generalment de color groc i l'ús d'estuc amb motius geomètrics o florals molt simples per remarcar o bé obertures o forjats, si bé la seva disposició no és mai la mateixa, sinó que varia segons l'obra. La ceràmica serà un altre element que juga un paper important, però no sempre la fa servir. També fa servir relleus escultòrics amb pedra picada per equilibrar o ornamentar façanes, així com ferros forjats amb dissenys originals i formes diverses.

Aquesta casa entre mitgeres i de quatre plantes d'alçada, fou de les primeres del carrer Verdaguer; de planta rectangular, es distribueix simètricament en dues vivendes per planta. El conjunt de la façana es molt equilibrat, destacant la porta d'entrada i les tribunes de planta trapezoïdal. Varia les obertures en el primer i quart pis, deixant igual les del segon i tercer pis. L'acabament amb gran joc de pendents en la teulada és molt aconseguit. Hi ha una harmonia de línies que s'estableix entre les tribunes volades i els abotzinaments laterals de les obertures que marxen amb una mateixa inclinació, establint-se un joc entre el que es planimetria de la façana i els volums que surten. Per trencar la monotonia de la verticalitat donada per les tribunes i les línies d'obertures, lliga amb una bordó de pedra als peus de les finestres, les obertures de les tribunes i les finestres del cos central: remarca l'autonomia dels laterals unint de manera de doble obertura amb un bordó de pedra. En altres sobres la verticalitat la trenca utilitzant la línia del forjat. La fusteria es fosca, rebaixant la dimensió del vidre de les finestres mitjançant un dibuix molt simple a base de resolucions geomètriques. Entre les obertures i posa uns relleus de pedra picada amb unes figures d'àngel emmarcades amb unes corones de flors.

En la clínica mental de Santa Coloma de Gramanet, projectada juntament amb Masó, de grans dimensions, en destaquem la utilització de pedra en els baixos, obertures semicirculars en el primer pis, alternant amb obertures dobles amb un pilar al mig i dintell molt simple, i la coronació de la façana en diferents llocs amb frontó d'influència barroca.

Ja cap als anys 30 consolida el seu estil amb el convent de les Josefines i del Cor de Maria i, posteriorment (1934), amb les escoles Balmes i Sant Miquel.

En el convent de les Josefines caldria destacar la façana posterior, tant per les obertures del segon pis, ja que fa les finestres a manera de triple obertura, com pels dissenys de ferro forjats de les reixes. També cal parlar de la porta de l'església, de gran influència romànica.

En el convent del Cor de Maria, construït per als pares mercedaris, segueix la seva pauta; planta baixa amb pedra i la resta arrebossada, amb estuc com a decoració. Si bé és original perquè la façana no és recta, ja que fa un trencament seguint una alineació diferent del carrer. Tampoc és una façana simètrica, trencada per la porta principal i la tribuna semicircular del primer pis. El campanar és molt esvelt, si bé es sever, amb poca ornamentació i, encara, molt senzill.

Els grups escolars són gairebé iguals; només varia en l'escola Balmes, incloent un porxo cobert en el pati. En aquests projectes sembla que intenta aconseguir una tipologia d'edificació per a unes funcions concretes. En aquests intenta establir un llenguatge determinat per a l'edificació escolar. Parteix del concepte d'establir per ales d'edificació, aconseguint il·luminació directe. Estableix un distribuïdor d'accés a les aules en la part central de l'edifici. L'accés a l'escola es fa enretirat de la línia de façana per formar un atri cobert a doble alçada, molt ornamentat en estuc amb motius geomètrics i un ampli finestral en el primer pis. La decoració exterior és molt simple, limitada en les obertures amb estuc remarcant les finestres, semicirculars en el primer pis i rectangulars en el segon.

Acabada la guerra civil, a partir dels anys 40, l'obra de *Josep Maria Pericas* perd el caràcter davanter i creatiu que l'havia caracteritzat en el període anterior, recorrent a solucions repetitives i la resta de la seva obra no arribaria ja a les cotes de qualitat que havien assolit abans

ERMITA DE LOURDES.
PRATS DE LLUÇANÈS (1957)

A partir de les esglésies, tant de nova planta com de les reconstruccions, podem destacar les sucursals de la Caixa de Pensions en diferents pobles de la província de Lleida, gairebé sempre en el Pirineu. En aquestes construccions utilitza la pedra com a principal element constructiu i, com és natural, l'és de la pissarra per a cobrir l'edificació, com és normal en aquests indrets.

4.3 OBRA

1905 - Altar de la Puríssima de Montserrat. Monestir de Montserrat.
1905 - Església de la colònia de La Coromina. Torelló.
1906 - Casa d'Anita Colomer. Plaça de la Catedral, Vic.
1907 - Reformes casa Bayés. Plaça de la Catedral, Vic.
1908 - Farinera de Sant Jaume
1908 - Pavelló Marià, Exposició hispano - francesa de Saragossa.
Pavelló provisional. Simulava una petita església reinterpretada amb línies modernes.
1908 - Monument a mossèn Cinto. Folgueroles.
1908 - Casa Dou (anomenada Casino Vell). Plaça Gran, Ripoll.
Edifici a cavall entre l'estil modernisme i el noucentisme.
1909-1910 - Església del Carme, carrer bisbe Laguarda. Barcelona.
Tot i que es pot inscriure encara dins el corrent modernista, també s'inspira en el gòtic centreeuropeu, tot i que s'han esmentat també influències gaudinianes, secessionistes o expressionistes.
1911 - Farmàcia Espinós. Carrer Diputació 264, Barcelona.
Malgrat tenir un premi especial de l'Ajuntament, fou enderrocada. Es conserva un fanal a la Farmàcia M. Teresa Domingo, del carrer Muntaner 184. De fet, el número que hi apareix dibuixat en els vidres del llum és el 264.
1912 - Casa Comella. Carrer Nena Cases, Barcelona.
Enderrocada la setmana del 14 al 19 de juny de 1971, quan s'estava tramitant l'expedient de monument historicoartístic pel Col•legi oficial d'arquitectes de Catalunya i Balears.
1913 - Les Tres Creus de Torelló. Torelló.
Reconstruïdes l'any 1941.
1913 - Creu d'En Galceran. Vinyoles d'Orís.
1913-1923 - Monument a mossèn Cinto Verdaguer. Passeig de Sant Joan, Barcelona.
Obtingut per concurs amb l'escultor Borrell i Nicolau.
1915 - Tribuna del Palau Episcopal. Vic.
1916-1924 - Clínica mental. Santa Coloma de Gramanet.
Conjuntament amb Rafael Masó. L'ordenació general emfatitza l'eix de simetria separant les àrees per a homes i dones. Les altres construccions (casa del director, capella i serveis generals) s'adapten a la topografia extensa de la finca que conserva l'antic mas
1917 - Panteó Font i Vilaseca. Cementiri sud-oest, Barcelona.
1917 - Sepulcre Torres i Bages. Catedral de Vic
Escultor Joan Borrell i Nicolau
1919 - El Bruguer nou (projecte). Vic
1919-1926 - Capella torre d'en Franc. Vic
1920 - Casa Puig. Carrer Verdaguer, Vic.
1920 - Edifici d'habitatges. Diagonal 389, Barcelona.
1920-1923 - Torre Nova de la Coromina. Torelló
1920-1952 - Museu folklòric. Plaça bisbe Oliva, Ripoll
1922-1931 - Reformes Ajuntament. Vic
1922 - Casa Saleta. Plaça de l'església, Sant Hilari Sacalm
1923 - Creu en memòria de Ramon Strauch, bisbe de Vic. Pont del Lladoner, Vallirana
1923 - Casa Aragó. Plaça de Sarrià, Barcelona
1923 - Santuari de Rocaprevera. Torelló
1925 - Pedró de la Coromina
1926 - Font Picant. Carretera d'Osor, Sant Hilari Sacalm
1926 - Església parroquial. Vilalba Sasserra
1926 - Reformes edifici. Carrer Nou nº 8, Vic
1927 - Monument al cardenal Vives i Tutó. Llavaneres
1928 - Farmàcia Massana. Carrer Sant Sadurní, Vic
Molt reformada
1930 - Creu de Cervià. Torelló
1930 - Convent de les Josefines. Vic
1930 - Convent del Cor de Maria. Vic
1932 - Oratori família Dèu. Les Corts, Barcelona
1932-1933 - Reformes i farmàcia de l'hospital. Vic
1932-1934 - Escoles municipals Sant Miquel. Vic
1932-1934 - Escoles municipals Jaume Balmes. Vic
1932-1934 - Escoles municipals de Sentfores (projecte). Vic
1933 - Hospital de Sant Llàtzer. Horta, Barcelona
1933 - Panteó Pericas. Cementiri de Vic
1934 - Panteó Bayés. Cementiri de Vic
1940 - Reconstrucció de l'església. Tona
1940 - Reconstrucció de l'església. Sant Pere de Vilamajor
1941 - Reconstrucció de l'església. Manlleu
1941 - Ermita de l'Arola. Viladrau
1942 - Església (projecte). Vinyoles
1942 - Escales de l'estació. Torelló
1942 - Seminari menor. La Gleva
1943 - Farmàcia Busquet. Carrer Pons i Gallarza 92, Barcelona
1943-1944 - Església de les germanes carmelites. Manlleu
1944 - Església i casa parroquial. L'Esquirol
1944 - Reformes de l'església. Campdevànol
1944 - Reconstrucció altar barroc. La Gleva
1944-1945 - Casa Ordeig. Vinyoles d'Orís
1944-1954 - Església dels Dolors. Sants, Barcelona
1946 - Casa Pericas Pagès. Sarrià, Barcelona
1947 - Ermita de Sant Segimon del Montseny. El Montseny
1947-1955 - Sucursal de la Caixa de Pensions. Sort
1948 - Sucursal de la Caixa de Pensions. Viella
1951 - Vivenda unifamiliar per a la Comissaria d'Aigües. Sau
1951 - Nova església. Sau
1952 - Panteó Comella-Bassols. Cementiri de Vic
1952 - Sucursal de la Caixa de Pensions. Lés
1957 - Sucursal de la Caixa de Pensions. Torelló
1957 - Ermita de Lourdes. Prats de Lluçanès
1961 - Sucursal de la Caixa de Pensions. Bellver de Cerdanya

4.4 REPORTATGE FOTOGRÀFIC

Casa d'Anita Colomer

Casa Bayès

Pavelló Marià

Casa Puig

Edifici d'habitatges
Diagonal 389

Torre Nova de
la Coromina

Monument a mossèn
Cinto Verdaguer

Casa Dou

Església del Carme

Ajuntament de Vic

Santuari de Rocaprevera
Vilalba Sasserra

Església parroquial de

Farmàcia Espinós

Casa Comella

Tres Creus de Torelló

Sucursal de la Caixa
de Pensions, Torelló

Ermita de Lourdes
Prats de Lluçanès

Monument a mossèn
Cinto Verdaguer

Tribuna del Palau
Episcopal de Vic

Sepulcre Torres i
Bages

5. DEL MODERNISME AL NOUCENTISME

5.1 MODERNISME

5.1.1 INTRODUCCIÓ AL MODERNISME

El Modernisme és un moviment cultural que es produeix a Europa a finals del segle XIX i principis del XX. Malgrat que aquest moviment cultural de recerca de noves formes i expressions afecta a totes les manifestacions de l'art i el pensament, és en l'arquitectura i les arts plàstiques on es mostra amb ple sentit.

ILLA DE LA DISCÒRDIA, BARCELONA

A Catalunya, el Modernisme té unes dimensions i una personalitat especial que fa que puguem trobar manifestacions per tot arreu de la geografia catalana i en edificacions de molts diversos tipus: fàbriques, cooperatives agrícoles, ateneus, mercats i habitatges. El moment històric és idoni, creixement econòmic i reafirmació nacional.

L'agricultura s'orienta cap a l'exportació (vi, fruits secs…), la indústria en general, i la tèxtil en particular, viu un moment expansionista, també el comerç i les finances en general gaudeixen d'excel·lent salut a les grans ciutats del país, en especial Barcelona, on se'ls hi ha quedat petit el cinturó medieval de les muralles i han iniciat la seva expansió urbanística amb els plans d'eixample.

Aquesta situació a Catalunya contrasta amb un moment especialment pessimista a Espanya, on la pèrdua de les darreres colònies americanes, posa en crisi el concepte de l'Estat espanyol i manifesta de forma meridiana l'anquilosament de les estructures de l'estat i la manca de modernitat en l'economia i la societat espanyoles.

MOBILIARI CASA BATLLÓ, GAUDÍ

L'arquitectura modernista a Catalunya significa, per una banda, la modernització de les tècniques de construcció (ús del ferro en les estructures, utilització dels elements prefabricats), al mateix temps que conserva elements tradicionals (construccions amb totxo vist) i enllaça amb l'estil gòtic amb el que guarda un cert paral·lelisme. És una arquitectura decorativa, integradora en l'edifici de totes les arts plàstiques. Els arquitectes són sovint decoradors també d'interiors i dissenyen tots els detalls: el mobiliari, la marqueteria, les vidrieres, els mosaics, la forja, etc. Hi ha una reivindicació de les artesanies en un moment de domini industrial.

Com a trets generals de reconeixement de l'estil modernista podem definir: el predomini de la corba sobre la recta, l'asimetria, el dinamisme de les formes, el detallisme de la decoració en la recerca d'una estètica per se, l'ús freqüent de motius vegetals i naturals i les figures de dona.

FAÇANA CASA BATLLÓ REUNEIX LES PRINCIPALS CARACTERISTIQUES DEL MODERNISME

5.1.2 MODERNISME A EUROPA

En parlar del Modernisme català, interessa conèixer el context europeu en què aquest moviment es va donar. Les primeres referències que tenim del Modernisme es produeixen a Anglaterra amb els treballs de John Ruskin (1819-1900), influenciat per l'art gòtic, va publicar una enorme quantitat de llibres sobre literatura, pintura, arquitectura, escultura, estètica i molts altres llibres sobre temes socials. El seu extraordinari gust per qualsevol tipus d'art el portava a apreciar tant els pintors primitius italians com els pre-rafaelites anglesos, com Turner. Va ser un gran propagandista de l'art, les seves idees es van popularitzar a traves dels seus llibres que influïren el moviment "Arts and Crafts" (Arts i Oficis) que es caracteritza en l'aspecte estètic per un retorn a la natura, formes gracioses, ondulades, delicades, d'un suau encant, en les que sovint trobem vegetals, flors, insectes, peixos, sirenes, dracs i ocells de colors i cues espectaculars.

DISSENY DE JOHN RUSKIN

El Modernisme va trobar la seva expressió en formes d'art ben diferents, en arquitectura, per exemple, sovintegen els exteriors amb pedra, ceràmica i profusió de ferro forjat, interiors amb parets corbes, sovint amb decoració exuberant.

L'escultura, la pintura, la decoració i les arts gràfiques, donen un nou impuls a la tria dels temes i a la seva representació. Ruskin s'interessa per l'art, però a més a més, també explica les conseqüències socials i polítiques de l'art, l'arquitectura i la literatura. Aquestes idees van tenir un gran ressò i influencia sobre l'art a Europa i Amèrica.

WALTER CRANE

A Anglaterra, Ruskin va tenir com a seguidors Edward Coley Burne-Jones (1833-1898), William Morris (1834-1896), Walter Crane (1845-1915) i altres, bàsicament a través del mencionat moviment Arts and Crafts, organitzat al voltant de la "Arts and Crafts Society" fundada el 1888 i col·laborant a una forta revifalla de les arts. Per a aquests artistes, la bellesa és essencial i ha d'ésser evident en cada obra d'art i això no s'ha de manifestar només en l'obra personal dels artistes, sinó també en els productes de la gran indústria creada al voltant del moviment i seguint les seves idees estètiques. Arthur Heygate Mackmurdo (1851-1942) que va ser un dels deixebles de Ruskin a Oxford, es va implicar en activitats artístiques fundant la "Century Guild" (una organització d'arts and crafts que es va iniciar l'any 1884 abans que la famosa "Arts and Crafts Society") conjuntament amb altres artistes. Mackmurdo creia que la proporció es un element bàsic de la bellesa. Les seves idees van ser explicades en la revista "The hobby Horse" publicada a partir de 1884.

"INSTITUTE OF FINE ARTS OF GLASGOW"

A Escòcia, Charles Rennie Mackintosh, la seva dona Margaret i la seva cunyada Frances Macdonald han de ser reconeguts com uns dels màxims representants del Modernisme amb la labor que van desenvolupar a través del "Institute of Fine Arts of Glasgow" (1897-1909). Altres arquitectes a mencionar son Henry Hobson Richardson i Richard Norman Shaw, i també s'han de tenir en compte els fantàstics treballs del decorador James Abbot Mc Neil Whistler (1834-1903).

El Modernisme també es va estendre a altres parts d'Europa, com a Bèlgica on Victor Horta (1861-1947) va construir els seus edificis rebutjant estils històrics, creant les bases de l'arquitectura moderna. Al mateix país, Henry Van devVelde (1863-1957), pintor i arquitecte, va desenvolupar també una arquitectura amb un estil que trencava les tendències tradicionals. A Bèlgica, el Modernisme pren parcialment una orientació diferent, no en arts decoratives, però si en formes arquitectòniques i efectivament podem observar que en alguns edificis d'Horta i Van de Velde, la corba no és la línia predominant, el que és evident a la "Maison du peuple" un edifici de Victor Horta a Bruselas (enderrocat el 1954), la Maison Solvay, el Palais Tassel, el Palais d'Aubecq (enderrocat el 1952) tots ells a Brussel·les, el Palais De Belles Arts a Tournai i alguns edificis de Van de Velde com Bloemenwerf (1896) a Uccle i la Haus Leuring (1903) a Schveningen.

HOTEL TASSEL, V. HORTA

LA MAISON DU PEUPLE, V. HORTA

Aquesta és la raó per la que alguns especialistes no estan massa d'acord en acceptar la tradicional consideració del Modernisme com un moviment basat en les línies corbes, pensant en canvi que el Modernisme correspon a una actitud anímica que es resisteix a qualsevol definició i que compren un grup important d'artistes de determinat període i que tenen consciència d'una comunitat d'estil.

A França Hector Guimard (1867-1942) ens mostra en les seves estacions de Metro de Paris i altres edificis com la Maison Louis Colliot (1897) a Lille, el Castel Béranger, el Palais León Nozal (1902), la Sala de Concerts Humbert de Romans, el Chalet Blanc a Cabourg -Normandie, la influencia del Modernisme amb el "coup de fouet", expressió que significa el predomini de la corba sobre la recta. França també viu una gran expansió del Modernisme sota el nom de Modern Style o Art Nou veau, una gran quantitat d'artistes en recerca de formes de gran bellesa en totes les arts. Alguns d'aquests artistes més rellevants van ser: els pintors Henri de Toulouse-Lautrec, Paul Serusier, Emile Bernard, Georges de Feure, Pierre Puvis de Chavannes, Gustave Moreau, Felix Vallotton, Victor Prouvé també dibuixant i escultor, l'escultor Arístides Maillol nascut a la Catalunya nord, els músics Claude Achille Debussy i Eric Satie. S'ha de fer una menció especial de l' "École de Nancy".

METRO PARIS, H. GUIMARD

MAISON HUOT, EMILE ANDRÉ

En aquesta ciutat les activitats relacionades amb el Modernisme van ser desenvolupades per l'arquitecte Emile André (1871-1933) amb les seves cases Maison Huot (1903), Maison de l'avenue Foch i la Casa del pintor Armand Lejeune a Nancy i altres, els vidriers Jacques Grüber (1870-1936) i els germans Auguste i Antonin Damm i un altre important artista Emile Gallé (1846-1904), un excepcional vidrier ànima de l' "École de Nancy". Altres arts decoratives molt desenvolupades a França van ser la ceràmica amb Albert Louis Dammouse i Lucien Mague, mobiliari amb Louis Majorelle (1859-1928), Gustave Serrurier-Bovy i Eugène Vallin també membre de l' "École de Nancy" i la joieria amb Henri Vever i René Lalique, etc.

A Àustria el Modernisme sota el nom de Sezessionstyl està representat per Otto Wagner, un arquitecte constructor d'algunes cases excepcionals a Viena com la Majolikahaus (1898), la Ankerhaus (1894), el Wagner Palace (1890/91) i algunes estacions de ferrocarril. La figura de Gustav Klimt és excepcional en pintura i és coneguda arreu del mon.

A Alemanya el precursor del Jugendstyl (nom amb el que es coneix el Modernisme) va ser Marc Klinger (1857-1920), altres figures son August Endell (1871-1925) arquitecte constructor de la Elvira Haus (1886) a Munic, Bruno Paul, Riemerschmid, Pankok, el escultor Hermann Obrist (1863-1927) i altres.

A altres països, s'ha de mencionar Giuseppe Sommaruga (1867-1917) amb el seu Hotel del Campo dei Fiori a Varese i el Palazzo Castiglione a Milà, Michelozzi amb la Casa Via Scipione-Ammirato a Florència, Ernesto Basile amb la seva Capella de Santa Maria de Gesú i la Villa Igeia a Itàlia; Odön Lechner a Hongria, Eliel Saarinen a Finlàndia, i una gran quantitat d'altres artistes tant a Europa com a Amèrica on la figura de Louis Comfort Tiffany va tenir un gran èxit com a ceramista i vidrier.
Finalment insistir en què el nom d'aquest moviment varia segons els diversos països: Art Nouveau, Modern style o Liberty a Anglaterra, Style Moderne, Modern Style o Art Nouveau a França, Jugendstyl a Alemania, Sezessionstyl a Austria, Floreale o Liberty a Itàlia, Modernismo a Espanya, Modernisme a Catalunya. De fet aquestes tendències no son exactament iguals a cada país, malgrat que coincideixen en el temps i tenen una estètica comuna.

HOTEL DEL CAMPO DEI FIORI A VARESE, GIUSEPPE SOMMARUGA

5.1.3 MODERNISME A CATALUNYA

El Modernisme a Catalunya va tenir una fantàstica expansió, ja que el país estava obert a les corrents procedents d'Europa, per tal d'afermar les seves diferencies amb Espanya i reforçar els seu nacionalisme polític, en un període liderat per la "Renaixença" després d'un llarg període de decadència, originat per la seva derrota del 1714 i la conseqüent pèrdua dels seus drets i institucions nacionals.

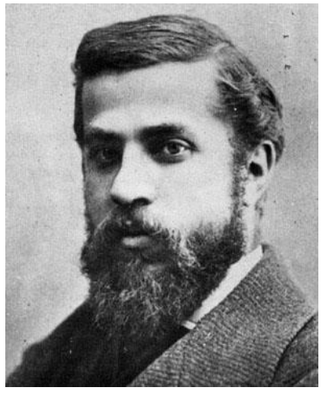

ANTONI GAUDÍ

Les idees de Ruskin i Viollet-le-Duc i l'estètica de William Morris, Walter Crane, Mackmurdo, Mackintosh, etc. van ser acceptades com a base de la renovació artística. Arquitectes com Gaudí, Domènech i Montaner, Puig i Cadafalch i altres, varen prendre el liderat d'aquest moviment. Especialment el paper de Domènech i Montaner (1849-1923) va ser essencial per a definir el "Modernisme arquitectònic" a Catalunya. El seu article "En busca d'una arquitectura nacional", publicat a la revista "La Renaixença", exposa la manera d'aconseguir una arquitectura moderna que reflecteixi el caràcter nacional català.

Els Modernistes, creien en la imaginació creativa com a creadora de símbols en contrast amb els eclèctics, que pensaven en l'art com a representació objectiva de la realitat. De fet, el Modernisme representa a tot el mon i, en especial a Catalunya, la llibertat per la creació de noves formes anteriorment no acceptades, traient l'art de l'encarcarament acadèmic.

El Modernisme català no només reflexa en la seva arquitectura la riquesa ornamental que és comú a tot l'Art Nouveau, sinó que manifesta un interès per mantenir i renovar les tècniques tradicionals de construcció i decoració utilitzant materials antics com el totxo i nous (en aquella època) com el ferro i també noves tècniques ceràmiques.
Aquestes noves tendències es fan evidents en les diferents arts com l'arquitectura (inclosos tots els tipus d'edificis), escultura (tant com a art independent, com a complement d'edificis), pintura, arts decoratives (amb materials com ceràmica, mosaic, vidre, fusta, tèxtils i ferro per manufacturar qualsevol objecte com mobles, làmpades, joies, vestits, ampolles, vaixelles, coberts, catifes, etc.), literatura i música.

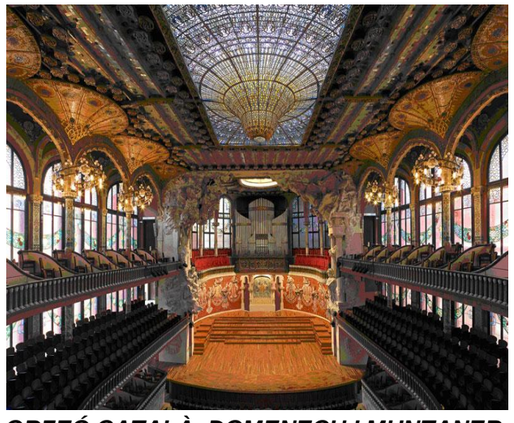

ORFEÓ CATALÀ, DOMENECH I MUNTANER

El Modernisme va tenir una enorme acceptació social a Catalunya com a part de la "Renaixença" i els artistes que en formaven part van esdevenir molt populars. Això es així amb els arquitectes mencionats, però també amb pintors com Ramon Casas, Isidre Nonell o Santiago Rusiñol (organitzador de les "Festes Modernistes" realitzades a Sitges al final del segle XIX).

CAFÉ LITERARI "ELS QUATRE GATS"

Alguns d'aquests artistes (els bohemis del Modernisme) es reunien des de 1897 en el cafè literari "Els quatre gats", instal·lat en un edifici de Puig i Cadafalch al carrer Montsió de Barcelona, amb gran prestigi en els cercles modernistes. Aquestes reunions també eren freqüentades per artistes com Picasso (les seves pintures de les èpoques blava i rosa estan considerades com modernistes), Miquel Utrillo, Mir, Pichot i altres.
La revista "Pèl i ploma" publicada per Ramon Casas va ser el portaveu del moviment a Barcelona.

Aquesta actitud col·lectiva de renovació artística i progrés va ser la base per a l'impuls d'un dels més brillants períodes de l'art català

Els primers orígens de la arquitectura Modernista a Catalunya, es situen en la nova Escola Provincial d'Arquitectura, inaugurada a Barcelona l'any 1871 i dirigida per l'arquitecte Elies Rogent i Amat (1821-1897). Abans de la fundació d'aquesta escola, les tendències que culminaren en el Modernisme estaven ja presents en l'obra d'arquitectes com Josep Domènech i Estapà que malgrat les seves tendències eclèctiques i el seu refús explícit del Modernisme, no va poder sostraure's a les influencies d'aquest estil amb obres que freqüentment recorden el Sezesionstyl austríac. Les tendències que portaven a tot Europa a la recuperació del passat arquitectònic medieval iniciades per Viollet-le-Duc també es van seguir a Catalunya, completades amb formes artístiques inspirades en l'art islàmic i altres contribucions.

FAÇANA PRINCIPAL DEL PALAU DE JUSTÍCIA DE BARCELONA, OBRA DE JOSEP DOMÈNECH I ESTAPÀ I D'ENRIC SAGNIER I VILLAVECCHIA (1885-1908)

El paper de Domènech i Montaner (1849-1923) va ser essencial per definir el "Modernisme arquitectònic" a Catalunya. Gaudí, Domènech i Montaner, Puig i Cadafalch, Enric Sagnier i Villavecchia, Rubió i Bellver i un gran grup d'excel·lents arquitectes catalans, varen omplir Catalunya d'una gran quantitat d'edificis meravellosos. Utilitzant els materials tradicionals com el maó i nous (en aquella època) materials com el ferro, els arquitectes modernistes catalans van desenvolupar noves tecnologies (les golfes i balcons de La Pedrera, les golfes de Bellesguard, el Palau de la Música, o com a edificació posterior el interior dels cellers de Pinell de Brai (exemples de fins a on podien arribar les noves tecnologies constructives fetes amb maó o l'ornamentació feta en ferro).

CASA LLEÓ MORERA, D. I MUNTANER

Malgrat tot, el Modernisme es un estil sobretot orientat a un gran desenvolupament de la decoració tant a les façanes com en els interiors. El Modernisme produeix un gran desenvolupament de les Arts Decoratives, ajudades per el "horror vacui" que forçava a decorar totes les superfícies

GOLFES BELLESGUARD, ANTONI GAUDI

GOLFES DE LA PEDRERA,ANTONI GAUDI

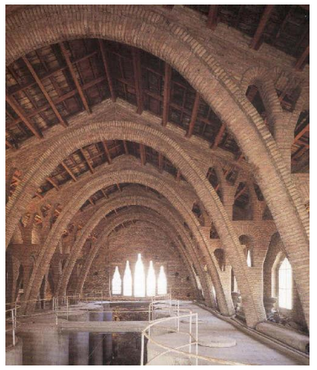

CELLERS DE PINELL DE BRAI CÈSAR MARTORELL I BRUNET

BALCONS DE LA PEDRERA, ANTONI GAUDI

5.2 NOUCENTISME

5.2.1 CONTEXT HISTÒRIC I SOCIAL DEL NOUCENTISME

El segle XX és un segle de grans canvis deguts a les circumstàncies heretades del segle anterior, que suposen una transformació constant i radical de les corrents ideològiques i de les tendències artístiques. Tots aquests fets es veuen reflectits en els autors de l'època i poc a poc, la societat es va anar tancant en un materialisme, que depreciava els valors humanistes com a conseqüència del progrés tècnic i científic, i que desemboquen en un obsessiu consumisme. És durant aquesta època que sorgeixen tots els moviments obrers, això és degut a les pèssimes condicions de treball en que es veuen sotmesos els treballadors. Predomina un estat de crisi i de malestar social que porta a l'individu a la reflexió i l'anàlisi del seu món interior. L'home posa en dubte tot el que sap i descobreix que no té res a on agafar−se.

Pel que fa a la Literatura , aquesta es troba carregada de símbols, de sensacions amagades i d'expressions individuals que dificulten la compressió del lector. La corrent que predomina durant aquesta època, primer el Modernisme i després el Noucentisme, es veu atapeït de tendències avantguardistes i surrealistes que tenen com a únic objectiu la crítica i denúncia als problemes socials.

5.2.2 NOUCENTISME A ESPANYA

Històricament, podem dividir l'època que avarca el Noucentisme, en diferents etapes polítiques:

- Primera etapa: Aquest període avarca la monarquia parlamentària d'Alfons XIII, la dictadura de Primo de Rivera (1923−1930), la Segona República (1931−1936) i la Guerra Civil. Amb el regnat d'Alfons XIII, Espanya viu moments d'inestabilitat i conflictes. La Burgesia ha acumulat diners a les zones més riques com Catalunya, i la classe obrera es troba en una lamentable situació de baixos salaris que fan sorgir l'esperit revolucionari. Amb l'arribada de la Dictadura de Primo de Rivera, s'intenten solucionar els problemes del país, però no s'aconsegueix degut a la complexa vida política espanyola. Al 1931, els partits republicans, guanyen les eleccions establint així la Segona República, que veuen frustrades les seves intencions de transformar la societat espanyola a causa dels enfrontaments ideològics. Aquests desemboquen en la Guerra Civil al 1936, que té com a fi la victòria dels nacionalistes al 1939.

- Segona etapa: La segona etapa avarca tot el règim franquista. Al 1955 Espanya rep ajudes econòmiques dels Estats Units, i entra a formar part de l'ONU. El país millora el nivell de vida però la taxa d'atur s'eleva. Cap al 1960 hi ha un gran desenvolupament econòmic produït per la incipient indústria, per aquest motiu l'atur disminueix. Aquest desenvolupament coincideix amb els darrers anys del franquisme.

- Tercera etapa: Una vegada Franco a mort, s'inicia la reinstauració de la monarquia parlamentària que té com a monarca el rei Juan Carles I, i són legalitzats els partits polítics. La reforma política es duu a terme amb el president socialista Adolfo Suárez.

5.2.3 NOUCENTISME A CATALUNYA

A Catalunya, a igual que a la resta d'Europa, es van donar una sèrie de canvis durant el segle XX, alguns d'aquets foren:

- La introducció de la tecnologia i la ciència que van canviar el tipus de vida quotidiana
- Es van introduir els transports ràpids.
- Les comunicacions per ones
- Els sistemes d'informació o reproducció.
- La higiene i la medicina preventives que comporten una baixada de la taxa de mortalitat.
- La generalització dels serveis educatius i sanitaris.
- Beneficis socials (pensions i vacances).
- La producció consumista, és a dir, la creació de supermercats.

Tots aquests canvis es porten a terme amb la fi de construir una Catalunya ideal. Durant aquest segle, Catalunya experimenta una evolució diferent que la resta d'Espanya, degut a la indústria tèxtil catalana. Això fa sorgir les primeres tendències catalanistes, que volen aconseguir una millora de les seves condicions vers la resta de l'Estat Espanyol. És llavors quan la Lliga Regionalista adquireix la seva màxima força política i en la que Prat de la Riba i Francesc Cambó són els polítics més destacats. El Catalanisme d'aquest període s'interessa per trobar una ideologia nacionalista que esborri les diferències entre les classes. La Mancomunitat de Catalunya és aprovada per les Corts de Madrid el 1919, és un organisme de gestió Autonòmica que aglutina les quatre diputacions catalanes i que té com a primer president Prat de la Riba. Els serveis gestionats són de tipus culturals i socials. Al 1923 Calatunya pateix el Cop d'estat de Primo de Rivera que acaba amb aquests intents d'autogovern catalans, i que té com a conseqüència greu: la repressió cultural i la prohibició de la llengua catalana.

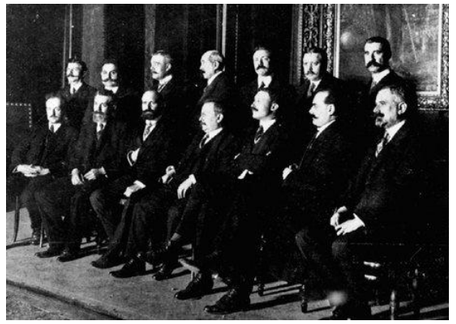

EL CONSELL I LA MESA DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA (ABRIL DEL 1914)

5.2.4 CARACTERÍSTIQUES I INFLUÈNCIES ARQUITECTONIQUES DEL NOUCENTISME

Coneixem per Noucentisme català el moviment polític−cultural que es dóna als Països Catalans durant el primer terç del segle XX (1906−1923). Les paraules Noucentista i Noucentisme van ser introduïdes per l'escriptor Eugeni d'Ors. Aquest terme fa referència al segle XX, al nou−cents, un segle que acabava de començar i que era usat com a sinònim de modernitat. Aquest moviment tipifica les aspiracions dels nuclis més actius de la burgesia catalana, predica els seus interessos, i mitjançant la creació d'un complex sistema de signes lingüístic i iconogràfics, formula models i projectes que contribueixen establint pautes de comportament social que possibilitaran una acció reformista. D'aquí podem treure la conclusió que aquest és un corrent propi d'una sola classe, la burgesia.

EUGENI D'ORS (1881-1954)

El seu pensament conserva alguns dels trets del Modernisme, però apareix com un atac per aquest. Pel que fa al pensament, el noucentisme afirma la raó i l'intel·lecte per sobre del sentiment i de l'instin, proposa el principi de plaer enfront del principi de realitat, valora la laboriositat abans que el geni, es decanta més pel funcionalisme que pel decorativisme, ressalta la rendibilitat, idealitza les contradiccions reals.

Estèticament, el Noucentisme condemna el Romanticisme i exalta el Classicisme. Busca l'obra ben feta i la perfecció formal, una art que exemplifiqui quins han de ser els grans ideals de la vida comunitària.

Els seus trets principals son:

- Civilitat: Davant del conflicte home−natura, es decanten a favor de l' humanisme. La natura és contemplada en el seu aspecte benigne, maternal i reduïda a escala humana. Fa una exaltació de tot allò que és artificial, sofisticat, del progrés, de les maneres civilitzades en contra de les espontànies.

- Nacionalisme: Continuació de l'esperit de recuperació nacional inicial en la Renaixença. Pretén buscar una orientació nacional vers Europa, té gran interès vers la cultura popular catalana identificada com una expressió nacional genuïna.

- Mediterrianisme: Es sent un interès especial per les terres del Mediterrani i sobretot per la Grècia i Roma clàssiques.

5.2.4.1 INFLUENCIES ARQUITECTONIQUES DEL NOUCENTISME

- Brunelleschi

Filippo Brunelleschi (1377 – 1446) fou un arquitecte de formació gòtica. En 1425 se li confià la finalització de la cúpula de Santa Maria de les Flors, Catedral de Florència, amb la que va quedar consagrat per a la posteritat. Interpretà d'una manera molt personal l'arquitectura clàssica, que havia après a Roma. D'aquesta forma es convertí en un gran innovador.

Brunelleschi va utilitzar les formes clàssiques que havia vist a Florència, barrejant-les amb reminiscències medievals, arribant així a una interessant juxtaposició d'elements. Adorava la simplicitat, la decoració senzilla i sòbria: no buscava el detall variat, es concentrava en les formes arquitectòniques.

CÚPULA CATEDRAL DE FLORENCIA

Fou un dels grans iniciadors del Renaixement i un dels primers representants de la cultura humanista i universalista que caracteritzà als homes del "Quattrocento". A més d'arquitecte fou escultor, enginyer i inventor de màquines, s'interessà per les matemàtiques i per les lleis de la visió, lo que li conduí a crear una arquitectura regulada per les proporcions i per l'escala humana.

- Bramante

Donato Bramante va nàixer l'any 1444 en Monte Asdruvaldo, prop d'Urbino, i morí a Roma l'11 de Març de 1514. La seva obra pot dividir-se en dues etapes:

- Etapa milanesa: cap a 1480 s'establí a Milà, y sota senyoriu dels Sforza desenvolupà una intensa activitat. Després de realitzar projectes com la catedral de Pavia o la catedral de Santa Maria d'Abbiategrasso, abandonà Milà l'any 1499. Bramante s'establí a Roma i el seu estil continuà en mans dels seus deixebles.

- Etapa romana: l'activitat de Bramante començà amb el claustre de la església de Santa Maria della Pace. Fou la primera obra veritablement cincuecentista. Amb la direcció de la construcció del temple de San Pietro in Montorio, encarregà dels Reis Católics, Bramante aconseguí condensar no només l'esquema del seu missatge personal, sinó un expressiu i complert manifest del classicisme cincuecentista. L'any 1506 entrà al servei del papa Julio II, com arquitecte pontífex, donant inici a la seva etapa mes important, en la que és s'enfrontà a la reestructuració dels palaus vaticans, així com la construcció del gran temple de San Pedro, l'ordenació urbanística del conjunt, per el que traçà les grans vies Sixtina i Julia.

SAN PIETRO IN MONTORO

5.2.4.2 CARACTERÍSTIQUES ARQUITECTONIQUES DEL NOUCENTISME

- Planta: En els edificis civils, la configuració tendeix a ser regular i simètrica. En els religiosos es segueix mantenint la forma de creu llatina, però els espais es divideixen menys per donar més sensació d'amplitud.

- Murs: S'utilitzen carreus de gran mida. Les cornises, gruixudes i de molt vol, rematen els edificis. S'utilitzen frontons triangulars, que recorden als clàssics, i també corbes.

- Finestres i portes: S'utilitzen portes i finestres rectangulars o de mig punt, rematant la zona superior amb un llinda o un arquitrau motllurats en forma de frontó triangular o corb. Les finestres es disposen simètricament corrent en files superposades al llarg dels murs.

- Cobertes: El tipus corrent de coberta és la volta de canó o d'aresta; és a dir, de creueria, però sense nervis de les arestes dels arcs que s'uneixen en el centre dels diferents trams.

- Columnes: Apareixen de nou els ordres clàssics, les dimensions dels quals, serveixen de base per les proporcions de les diferents parts dels edificis. Apareixen com ornamentació per les façanes o estructuralment, formant pòrtics.

- Motllures: Els brancals de les portes i finestres son bandes rectes de lleu ressalt. Totes les motllures, i l'estructuració general, tendeixen a fer dominar en els edificis l'horitzontabilitat.

- Ornamentació: Capitells, cornises, columnes i pilastres adossades, frontons, motllures, elements florals i estàtues amb còpia de les que van servir en l'arquitectura grecollatina.

BIBLIOTECA MANEL SERRA I MORET

En 1915, la Mancomunitat de Catalunya va creà el Servei de Biblioteques Populars, projectat per Eugeni d'Ors, i encarregat a l'arquitecte Lluís Planas i Calvet. La Biblioteca de Pineda de Mar, inaugurada l'any 1992, respon plenament a les consignes estètiques derivades del nou estil i utilitza un repertori formal de tradició clàssica amb una actitud eclèctica. Inicialment, era un petit edifici de planta única que constava de vestíbul, sala de lectura, despatx i lavabo. Posteriorment fou ampliada amb un nou cos en forma d'L que envolta la planta primitiva per dos dels seus costats. La façana principal presenta una composició simètrica centrada per el gran arc de punt rodó que presideix l'accés, suportat per dues columnes jòniques. En els laterals, dos parells de pilastres emmarcant els ulls de bou, ovalats, sota un establiment amb cornisa i fris, coronat per un frontó de timpà llis.

5.3 NOUCENTISME I MODERNISME

Crítics com Murgades, Castellanos o Marfany coincideixen a afirmar que el Noucentisme, en principi, no és sinó la prolongació, en molts aspectes, del Modernisme. De fet, els dos moviments tenien en comú els objectius fonamentals que els identificaven: reformar la societat i la cultura catalanes i convertir-les, de pairals i regionalistes, en nacionals i europeistes. Aquesta normalització la sentien com a necessària per al país, per a la cultura i per a l'assentament de l'intel·lectual com a professional.

La gran diferència entre Modernisme i Noucentisme radicarà en la forma de dur a terme aquesta normalització. Mentre que el Noucentisme comptarà amb el poder polític de la burgesia catalana industrial per fer realitat aquests objectius (hi haurà una confluència d'interessos entre política i cultura), els intel·lectuals modernistes seran fills d'una burgesia conservadora, conformista i alineada, sense poder polític i completament desvinculada dels interessos de l'artista.

A més a més, el Noucentisme, en contraposició al Modernisme i per tal de transcendir l'àmbit d'operativitat merament intel·lectual i convertir-se en una alternativa també política, es remetrà a uns precedents doctrinals que asseguren el compromís entre els valors de la Catalunya rural i tradicionalista i els de la Catalunya industrial i renovadora; uns precedents que seran directament pouats del pensament religiós. Hi destaca la figura dels bisbes Torras i Bages, confegidor del programa teòric La Tradició Catalana, a l'empara del qual es formarà un grup de joves intel·lectuals encapçalats per Josep Carner que, en l'àmbit de la literatura, fundaran el 1903 la revista "Catalunya".

Una altra diferència que també assenyala Murgades, per a ell la més definitòria entre Modernisme i Noucentisme, és el fet que el segon disposa d'un cap visible, d'un ideòleg com Eugeni d'Ors, amb l'adveniment del qual s'esdevindrà la plena constitució del moviment; mentre que el primer és acèfal. Així, el Modernisme no reïx a veure's formulat si no és a través d'una enorme varietat de símbols, indicatius i suggeridors, però desvinculats entre si i d'un discurs dispers. El Noucentisme, per contra, s'articula en uns símbols clarament delimitats i reiteratius i en un discurs ideològic estructurat al voltant d'uns mots clau, com es correspon a un pensament programàtic que aspira a veure's convertit en acció a curt termini.

6. TREBALL DE RECERCA

Per poder esbrinar tot lo relacionat amb La farinera del Clot, he hagut de realitzar tasques d'investigació en diferents punts de Barcelona on es troba documentació relacionada amb el Patrimoni històric de la capital Barcelonina. Els llocs mes rellevants on he realitzat tasques de recerca son:

○ Arxiu Municipal de Sant Martí

EDIFCI ARXIU MUNICIPAL S. MARTÍ

Aquest va ser el primer punt on vaig cercar informació sobre La farinera del Clot. En l'Arxiu Municipal del Districte de Sant Martí vaig trobar el projecte complert de la rehabilitació del complex fariner, el qual em va aportar molta informació sobre l'edifici principal (PB+3), però res sobre els altres dos edificis, degut a què aquests no van ser rehabilitats, sinó enderrocats. Tanmateix , La informació trobada era únicament informació gràfica (plànols, detalls...).

L'arxiu Municipal de Sant Martí el vaig haver de visitar en dues ocasions, ja que després de dues setmanes d'haver anat per primer cop, em van informar que havien trobat nova informació referent al meu projecte. En aquest cas em van proporcionar un plànol de grans mides (2m de longitud per 1m d'amplada), el qual datava de l'any 1942, i era un plànol on s'inclogueren reformes realitzades o que s'anaven a realitzar per la neta d'Andreu gallarda, la seva heretera.

Aquest plànol va ser un dels punts principals de recerca a l'hora de realitzar el meu projecte gràfic, ja que inclou plantes dels 3 edificis i una secció de l'edifici principal. Tot i així tampoc em va aportar nova informació en l'aspecte històric (dates, permisos d'obra, historia del complex...)

PORTA PRINCIPAL ARXIU MUNICIPAL S. MARTÍ

○ Arxiu Municipal de Barcelona

ACCÈS ARX. MUN. DE BARCELONA

Degut a la poca informació de caràcter no gràfic que vaig trobar a l'Arxiu Municipal de Sant Martí, vaig esbrinar on podia trobar mes informació sobre La farinera del Clot, i així vaig arribar a l'Arxiu Municipal de Barcelona o vulgarment conegut com l'Arxiu Bisbe Caçador (degut al carrer on es troba).

Després de donar les meves dades em vam permetre accedir-hi a l'arxiu. Hi vaig trobar molta informació, realment no tota la que esperava, però la suficient com per aclarir tot lo relacionat amb permisos d'obra, dates de construcció i els projectes gràfics realitzats sobre les diferents etapes de construcció del complex fariner.

Un cop recollida tota l' informació d'interès em vaig dirigir a secretaria i, quina va ser la meva sorpresa, quan em diuen que no em podien fotocopiar ni escanejar els documents que havia recopilat durant tot un dimarts al matí, degut a que els documents eren originals i es farien malbé, cosa que no m'havia passat a l'Arxiu municipal de sant Martí, encara que també fossin plànols originals.

Davant la meva insistència, i després de mig hora de súpliques, vaig aconseguir que em fotocopiessin els documents.

Hi vaig trobar tots un seguit de documents administratius, permisos d'obra, i jocs de plànols de diferents anys adjuntats a documents administratius o permisos d'obra.

INTERIOR ARXIU MUNICIPAL DE BARCELONA

7. LA FARINERA DE SANT JAUME

6.1 HISTÒRIA DE LA FÀBRICA

En les darreries del segle XIX, en l'antic municipi de Sant Martí de Provençals, i més concretament en el barri del Clot, Andreu Gallarda i Campanyà, pertanyent a una família vinculada al món de la farina, i com a propietari d'un ampli solar, hi encarregà la construcció d'uns dipòsits i sitges, que en un principi servirien només com a magatzem d'abastiment de la fàbrica transformadora de cereals que tenia fora de Barcelona. Era l'any 1892, any de fundació de la "Casa Harinera de San Jaime SA". L'autor d'aquestes primeres edificacions industrials fou el mestre d'obres Joaquim Rivera. Aquesta primera construcció es realitzà l'any 1900, encara que el permís d'obres no s'obté fins l'any 1904.

Anys més tard, concretament durant el 1908, Andreu Gallarda i Campanyà, sol·licitava permís a l'Ajuntament de Barcelona per ampliar les seves instal·lacions farineres, permís que no obté fins l'any 1910. Malgrat això, les noves edificacions són construïdes al voltant de 1908 i, posades en funcionament l'any 1909. Segons projecte arquitectònic de Josep Pericas i Morros.

La Farinera de San Jaume es consolidà com un dels conjunts fariners més importants, ubicats en el Clot, de la primera meitat del segle XIX. L'any 1923, amb la mort d'Andreu Gallarda i Campanyà, la propietat passà a mans de la seva neta. El mateix any, la fàbrica passà a formar part del holding industrial "Panera de Barcelona SA (IPSA)".

Durant la guerra civil (1936-1939), la Farinera Sant Jaume, treballà per la Generalitat de Catalunya i el Ministeri de la Guerra de la República, situació que es va mantenir fins la caiguda de Barcelona, l'any 1939.

La guerra civil i els primers anys de la postguerra comportaren un funcionament irregular de la farinera, que depenia de l'arribada inconstant de blat per moldre, reduint-ne la seva producció davant l'escassetat de blat i altres cereals i de les restriccions energètiques (fonamentalment de l'electricitat), que frenaven el funcionament habitual. Cal, alhora, no oblidar com aquests fets coincidiren amb un període en que la qualitat dels blats va minvar molt. Així, la Farinera Sant Jaume, que s'abastia tradicionalment de blat originari de Catalunya, Aragó, Castella i països europeus com França, Rússia..., amb l'esclat de la segona guerra mundial, deixaren de poder abastir-la. Sent fonamental, en aquests anys d'entreguerres i postguerres, l'arribada de blat procedent de Sud-americà.

L'acabament de la guerra civil comportà que, la Farinera Sant Jaume, treballes pel Departament d'Intendència de la Marina de l'Estat Major de la Defensa i pel Ministeri d'Indústria. L'any 1942 els propietaris recuperaren la propietat formal de la fàbrica, però la gestió continuava en mans del govern, mitjançant el Servicio Nacional del Trigo, depenent del Ministeri d'Agricultura, i d'ençà 1969, del Servicio Nacional de Cereales, esdevenint la seu de la prefectura provincial dels magatzems estatals del blat a Barcelona.

La Farinera Sant Jaume, al llarg de la seva història, va mantenir gran part de la seva maquinària originària, que anava reparant i mantenint. Fonamentalment, els canvis significaren incrementar la potència dels electromotors, i ja en els darrers anys, per exemple, la substitució de parts dels antics elevadors de culleretes de fusta per elevadors de PVC.

La plantilla de la Farinera era d'uns 25 treballadors fixes, on s'incloïa el personal d'administració, gerència, vigilància, mecànics, fusters, la cosidora de sacs o "saquera" i el primer moliner, el segon moliner, el tercer moliner i els peons que duien a terme tasques específiques com empacar la farina, el segó, i altres subproductes, controlar els plansichters, controlar la secció de neteja... La plantilla es podia veure incrementada puntualment davant comandes especials o esdeveniments que afectaven la vida quotidiana de la ciutat de Barcelona, com fou la celebració de l'Exposició Internacional de 1929 o el Congrés Eucarístic, l'any 1953. Cada mes, la Farinera de Sant Jaume, aturava dos dies per tal de poder netejar i revisar a fons tota la maquinària i desinfectar les instal·lacions de la presència de fongs o paràsits que podien malmetre tota la producció.

Els antics hereus d'Andreu Gallarda, conservaren la propietat de la fàbrica fins que l'any 1979 es adquirida per una important empresa farinera catalana, OROMAS SA, que conservà la producció de farina panificadora i de pastes de sopa, fins l'any 1991, data en que es tanca definitivament. S'inicià aleshores un període d'intenses negociacions que, comportà l'expropiació municipal, l'any 1995, donant-se així resposta a una sentida reivindicació veïnal. S'inicià la rehabilitació de l'edifici de l'antiga fàbrica farinera i la seva adequació com a equipament sociocultural, amb un model de gestió compartida entre la Federació d'Entitats de Clot – Camp de l'Arpa i el Districte de Sant Martí. El Centre Cultural La Farinera del Clot, va obrir les seves portes el dissabte 8 de maig de 1999.

L'antic edifici de la Farinera Sant Jaume ha estat inclòs en el Catàleg del Patrimoni Històric–Artístic de la ciutat de Barcelona, com a Bé Cultural d'Interès Local.

6.2 DESCRIPCIÓ GENERAL DEL COMPLEX FARINER

El recinte constitueix una tipologia fabril típica de finals del segle XIX i principis del segle XX. Era un dels pocs exemples barcelonins que permetia mostrar un procés complert de producció, fàbrica, magatzem.

El conjunt s'iniciava amb un pati exterior, on s'ubica un moll de càrrega i descàrrega (A) de 703m2, entre relacionat amb l'interior tal i com ho demostra la continuació del paviment de llamborda de l'interior del recinte. Serveix d'accés una porta d'entrada que descobria un llarg passadís (B) entre dues edificacions i dona accés a un pati (C) on es realitzaven els processos de càrrega i descàrrega de materials; tancant el pati, s'aixeca l'edifici mes emblemàtic del conjunt (D), de planta baixa i quatre plantes. Adossat a aquest últim i tot configurant una "L" es situava un edifici (E) de semisoterrani, planta baixa i dos pisos que, formava un angle recte en la connexió amb el pati. En aquestes dues edificacions es realitzava el procés de producció i es situaven les oficines de l'empresa. A la banda esquerra de la porta principal, es basteix una edificació (F) amb dues parts ben diferenciades, la primera serví com a vivenda d'algun dels obrers de la fàbrica, i la segona s'utilitzà de magatzem.

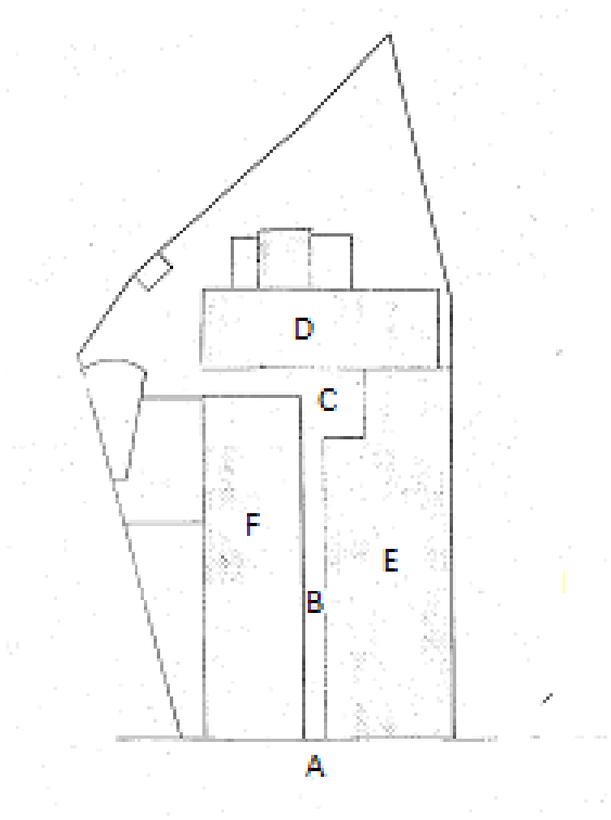

Edifici principal

L'edifici segueix el model constructiu denominat "fàbriques de pisos", que tenen el seu origen històric a Anglaterra.

JÀSSERA EN GELOSIA

Es de forma rectangular, de 12,50m. d'amplada per 34m. De longitud, excepte en planta soterrani, on es situen els motors de la Farinera i un petit taller adossat al cos principal de l'edifici de 7,90m. d'amplada i 18,85m. de longitud. La superfície total construïda es de 2.299,46m^2.

L'estructura de l'edifici es d'obra de fàbrica manual de ceràmica i pilars de fossa i jàsseres en gelosia, forjats de revolt ceràmic i bigues metàl·liques. La coberta es de teula àrab a dos aigües, sustentades per encavallades metàl·liques tipus "ala de mosca".

La planta tipus es troba dividida en tres terços, el terç est, alhora, està dividit per dos murs perpendiculars a les façanes principals on s'emplaça l'escala i les sitges que emmagatzemaven la farina. A l'altre meitat del terç est, la meitat en contacte amb la façana, estava destinat a la neteja del blat. Els altres dos terços formaven una gran sala, destinada a la fabricació de la farina.

La façana de l'edifici mes alt i paradigmàtic del conjunt és de maó manual vist, formant vuit bandes rematades amb un petit coronament i units, dos a dos, per un esglaonament del mateix maó. Aquestes bandes confereixen a l'edifici una certa verticalitat. La construcció es molt sòbria i l'únic tipus d'ornamentació és la franja de mosaic de ceràmica verda vidriada dels coronaments i els esglaonaments esmentats anteriorment. Cal destacar els grans finestrals de fusta que es repeteixen en totes les façanes seguint un ritme vertical.

Els paviments de la zona de maquinària son de taulons de fusta de pi sobre rastrells embeguts al forjat, mentre que a la zona de neteja son de rajola ceràmica. A la planta soterrani, el paviment està format per una solera de formigó.

8. TREBALL DE CAMP

8.1 PROCÈS REALITZAT

Per poder realitzar l'aixecament del complex fariner amb una certa certesa, vaig realitzar un sèrie d'investigacions sobre l'edifici, ja que davant de la quantitat de plànols de diferents èpoques que havia arreplegat, no sabia molt be a quins d'ells donar mes credibilitat, i vaig optar per comprovar físicament quins dels plànols eren els que s'havien executat realment o eren mes rellevants per mi.

1. El joc de plànols mes antic és el "Projecte per a la construcció d'uns dipòsits i sitges per emmagatzemar cereals". Realitzat l'any 1900 (veure ANNEX B), pel mestre d'obres Joaquim Rivera. Naturalment, aquests plànols descriuen la primera construcció que es va realitzar, els dipòsits de cereals. No inclouen les construccions estudi del meu projecte, per lo tant van ser descartats a l'hora de realitzar l'aixecament.

2. Posteriorment trobem el projecte de Josep Maria Pericas, en el qual ja estan definits els tres edificis que van formar el complex fariner i les seves geometries, el tipus d'estructura (parets de càrrega i pilars i jàsseres de fossa...), la distribució de l'edifici principal... l'inconvenient es que únicament hi ha dos plànols, hi ha molt poca informació.

3. Finalment trobem dos plànols, on hi ha mes detall respecte el projecte de J. M. Pericas, i es modifiquen els dipòsits de cereals construïts inicialment.

4. L' informació mes detallada i veritable que he trobat ha estat el gran plànol de l'any 1942, pedra angular del meu projecte gràfic de la farinera del Clot. Aquest projecte no inclou modificacions rellevants del complex, sinó que es un projecte molt mes detallat que els anteriors.

L'aixecament realitzat en aquest projecte pretén representar la construcció realitzada seguint el els plànols de Josep Mª pericas, incloent les modificacions dels dos plànols posteriors que daten de l'any 1910.

Un cop decidit l' informació trobada en la qual recolzar-me a l'hora de realitzar el meu aixecament, vaig dedicar les darreres hores de feina en visitar en múltiples ocasions l'únic edifici existent del complex fariner, per tal de realitzar croquis, amidaments, verificar informació i realitzar fotografies, i comprovar fins a quin punt era certa l' informació continguda en els plànols.

8.2 EINES UTILITZADES

Per realitzar un bon treball de camp, he utilitzat les següents eines de treball:

MESURADOR DE DISTÀNCIES

EINES D'ESCRIPTURA

CAMARA FOTOGRAFICA

TAULA DE DECOLZENT PER A CROQUITZACIO

8.3 CROQUIS

La realització de croquis ha estat clau a l'hora de realitzar un bon aixecament. Com he comentat anteriorment, el procés que he seguit ha estat:

1. Treball de recerca: treballs d'investigació en diversos punts de Barcelona on s'hi arxiva documentació patrimonial de la capital catalana (Arxiu Municipal de Sant Martí i de Barcelona).

2. Elecció de documentació:elecció de la documentació mes significativa, veritable i complerta cercada anteriorment.

3. Comprovació de la documentació escollida: comprovació de la documentació gràfica escollida, es a dir, realització de croquis, amidaments i fotografies, amb la finalitat de comparar-ho amb la documentació gràfica cercada en els Arxius Històrics.

Alguns dels croquis realitzats sobre l'edifici principal de la farinera han estat aquests.

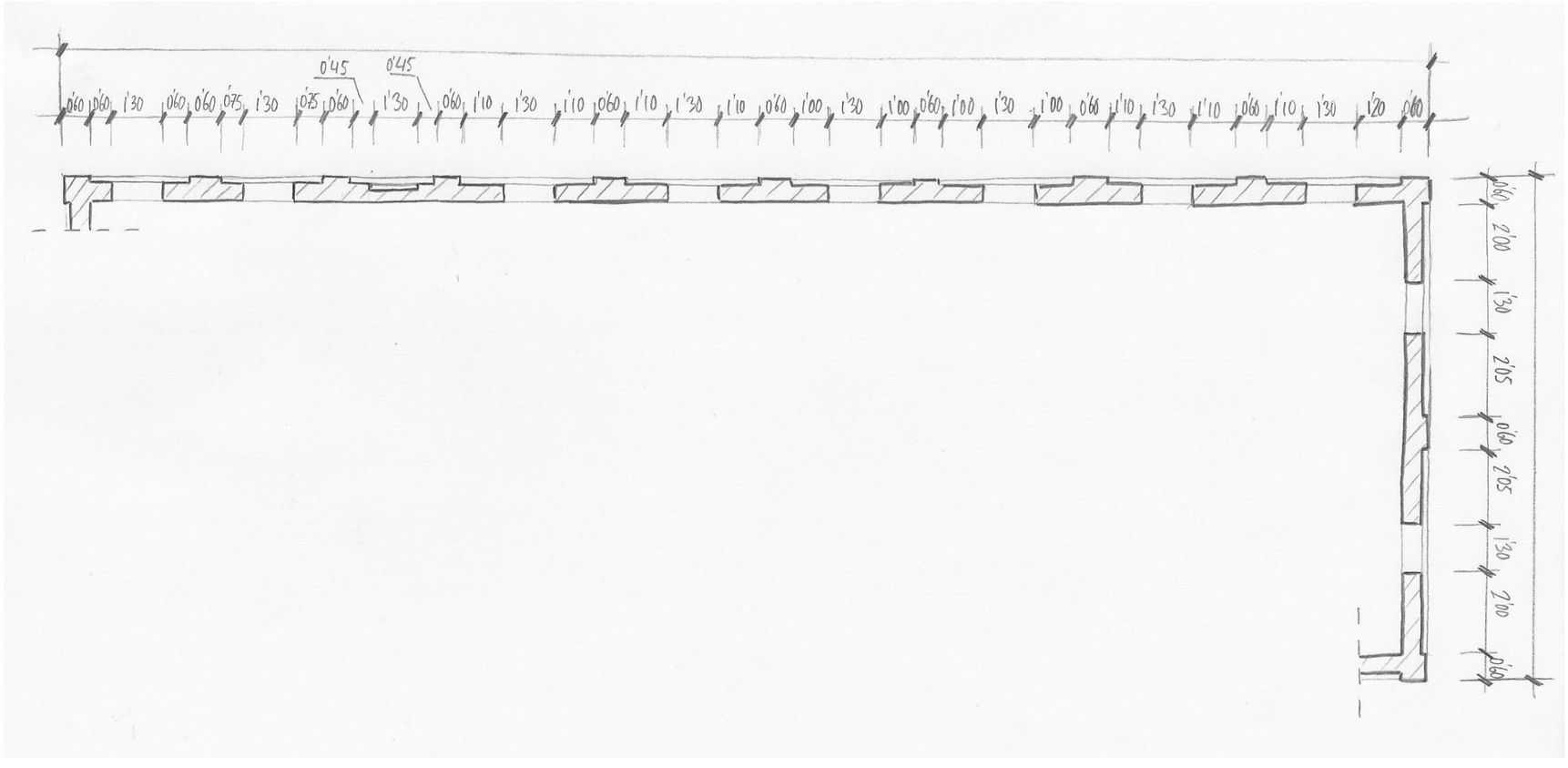

FAÇANA NORD EST
EDIFICI PRINCIPAL

ESCALA DE L'EDIFICI PRINCIPAL DE LA FARINERA. PLANTA BAIXA

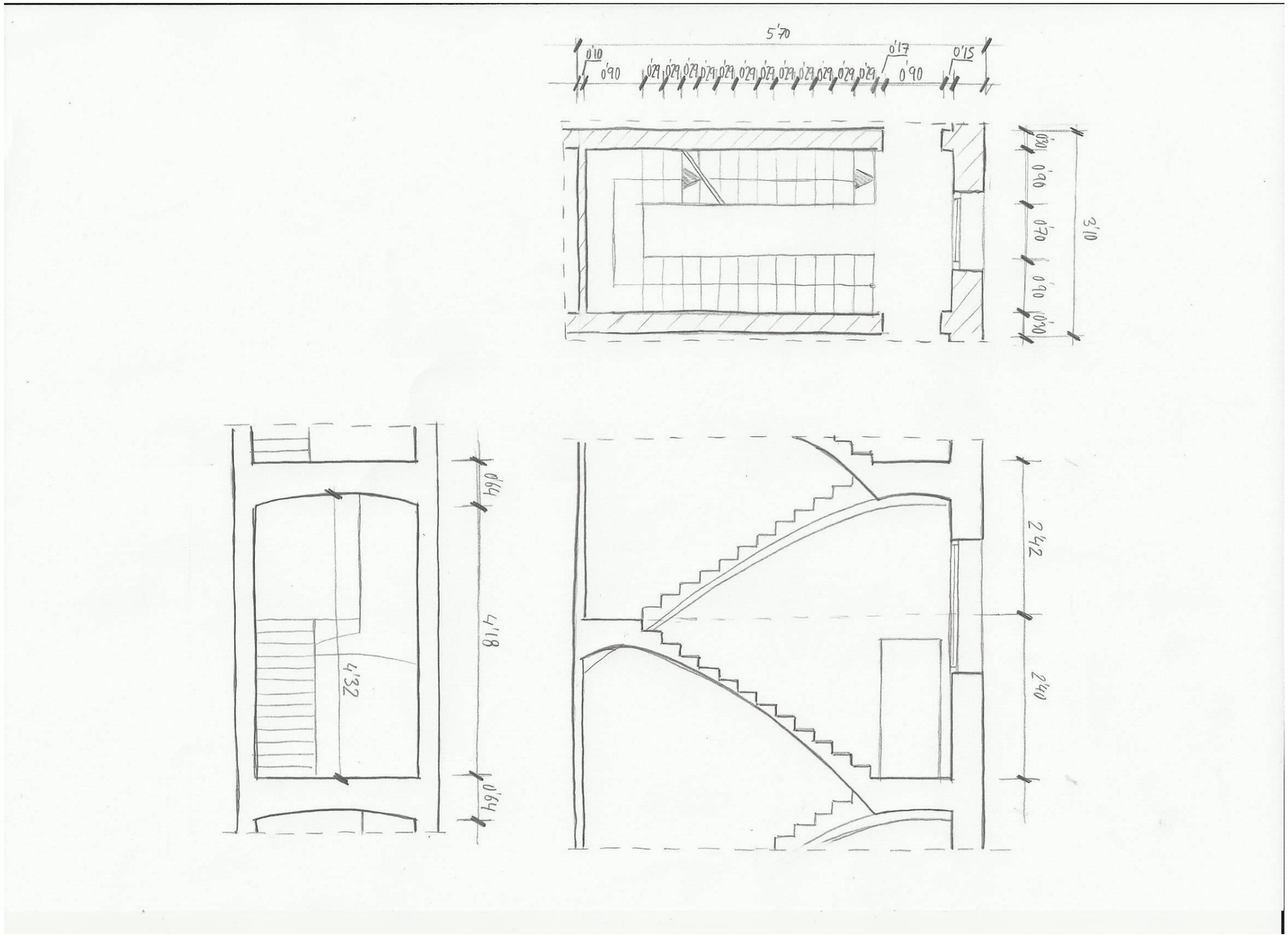

9. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

10. DOCUMENTACIÓ ANNEXA

ANNEX A: SOL·LICITUDS I PERMISOS D'OBRA

SOL·LICITUD D'OBRES DE CISTERNES I DIPÒSITS (SETEMBRE 1903)

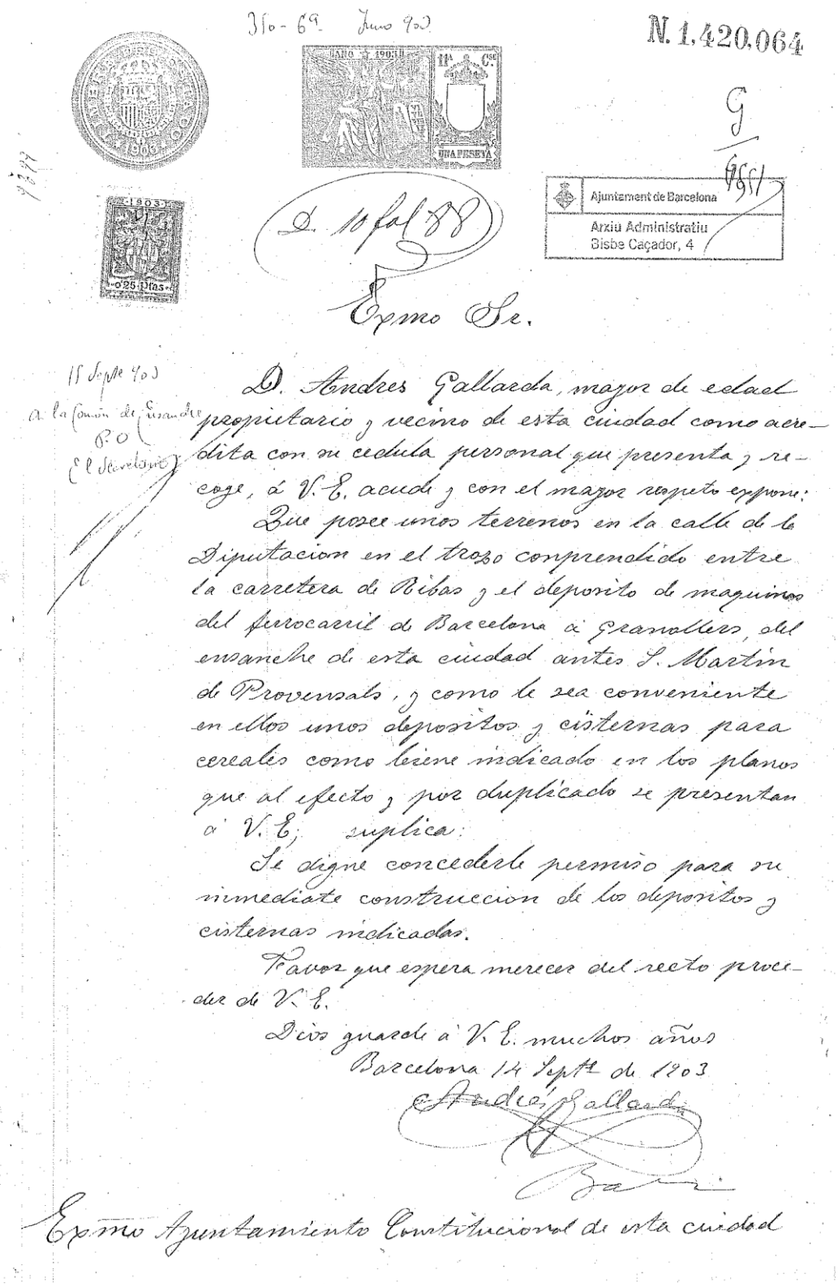

N. 1.420.064

Ajuntament de Barcelona
Arxiu Administratiu
Bisbe Caçador, 4

Exmo Sr.

D. Andres Gallarda, mayor de edad propietario y vecino de esta ciudad como acredita con su cedula personal que presenta y recoge, á V. E. acude y con el mayor respeto expone:

Que posee unos terrenos en la calle de la Diputacion en el trozo comprendido entre la carretera de Ribas y el deposito de maquinas del ferrocarril de Barcelona á Granollers, del ensanche de esta ciudad antes S. Martin de Provensals, y como le sea conveniente en ellos unos depositos y cisternas para cereales como tiene indicado en los planos que al efecto y por duplicado se presentan á V. E. suplica:

Se digne concederle permiso para su inmediata construccion de los depositos y cisternas indicadas.

Favor que espera merecer del recto proceder de V. E.

Dios guarde á V. E. muchos años
Barcelona 14 Septe de 1903
Andrés Gallarda

Exmo Ayuntamiento Constitucional de esta ciudad

PERMÍS D'OBRES DE CISTERNES I DIPÒSITS (GENER 1904)

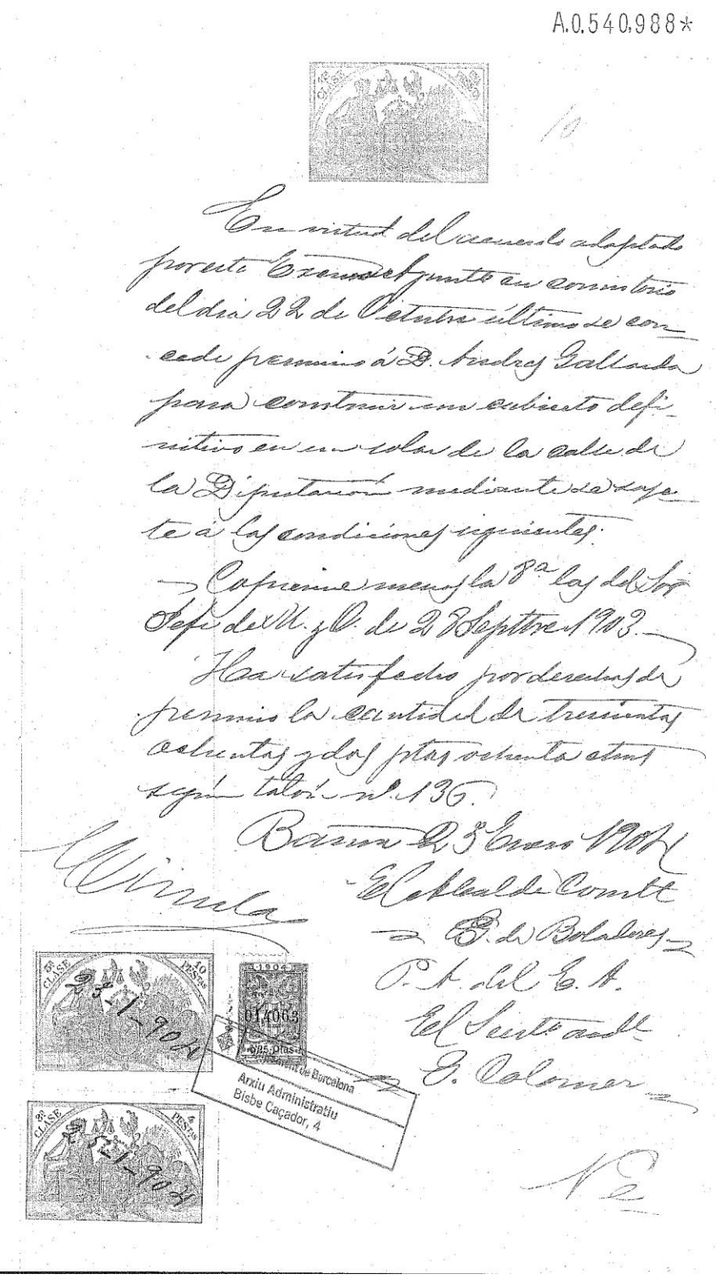

A.0.540.988*

En virtud del acuerdo adoptado por este Excmo Ayunto en comisario del dia 22 de Octubre último se concede permiso á D. Andres Gallarda para construir un cubierto definitivo en un solar de la calle de la Diputacion mediante se sujete á las condiciones siguientes:

Cópiense menos la 8ª las del Sor Jefe de M. y O. de 28 Septbre 1903.

Ha satisfecho por derechos de permiso la cantidad de trescientas ochenta y dos ptas ochenta ctms según talón nº 136.

Barna 23 Enero 1904
El Alcalde Comte
B. de Boladeras
P. A. del E. A.
El Secrto Ardl
G. Colomer

Arxiu Administratiu
Bisbe Caçador, 4

SOL·LICITUD D'OBRES FÀBRICA DE FARINES (MAIG 1908)

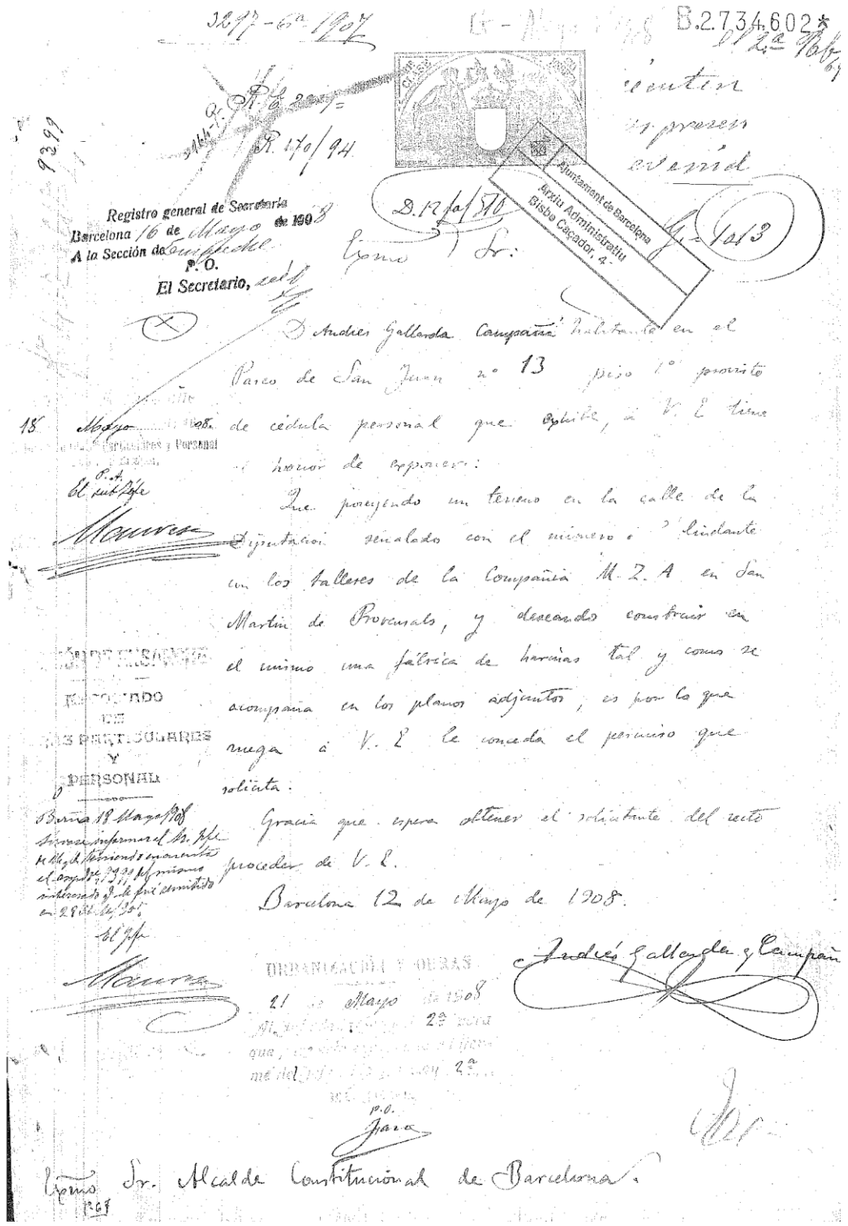

Registro general de Secretaría
Barcelona 16 de Mayo de 1908
A la Sección de
P. O.
El Secretario,

B.2.734.602*

Ajuntament de Barcelona
Arxiu Administratiu
Eixample Cap.4

Excmo Sr.

D. Andres Gallarda Campañá habitante en el Parco de San Juan nº 13 piso 1º provisto de cedula personal que exhibe, á V. E. tiene el honor de exponer:

Que poseyendo un terreno en la calle de la Diputación señalados con el número 6 lindante con los talleres de la Compañía M.Z.A en San Martin de Provensals, y deseando construir en el mismo una fabrica de harinas tal y como se acompaña en los planos adjuntos, es por lo que ruega á V. E. le conceda el permiso que solicita.

Gracia que espera obtener del recto proceder de V. E.

Barcelona 12 de Mayo de 1908.

Andrés Gallarda y Campañá

Registro General de Entrada de Instancias y Personal
El subjefe

Barna 18 Mayo 1908
Informe informe el Sr. Jefe de Vias y Obras municipales
Barcelona 21 de Mayo de 1908
El Jefe

ORDENACIÓN Y OBRAS
21 de Mayo de 1908
2ª Sección

p.o.

Excmo Sr. Alcalde Constitucional de Barcelona.

REMISSIÓ A LA DIVISIÓ DE FERROCARRILS DEGUT A SERVITUD (SETEMBRE 1908)

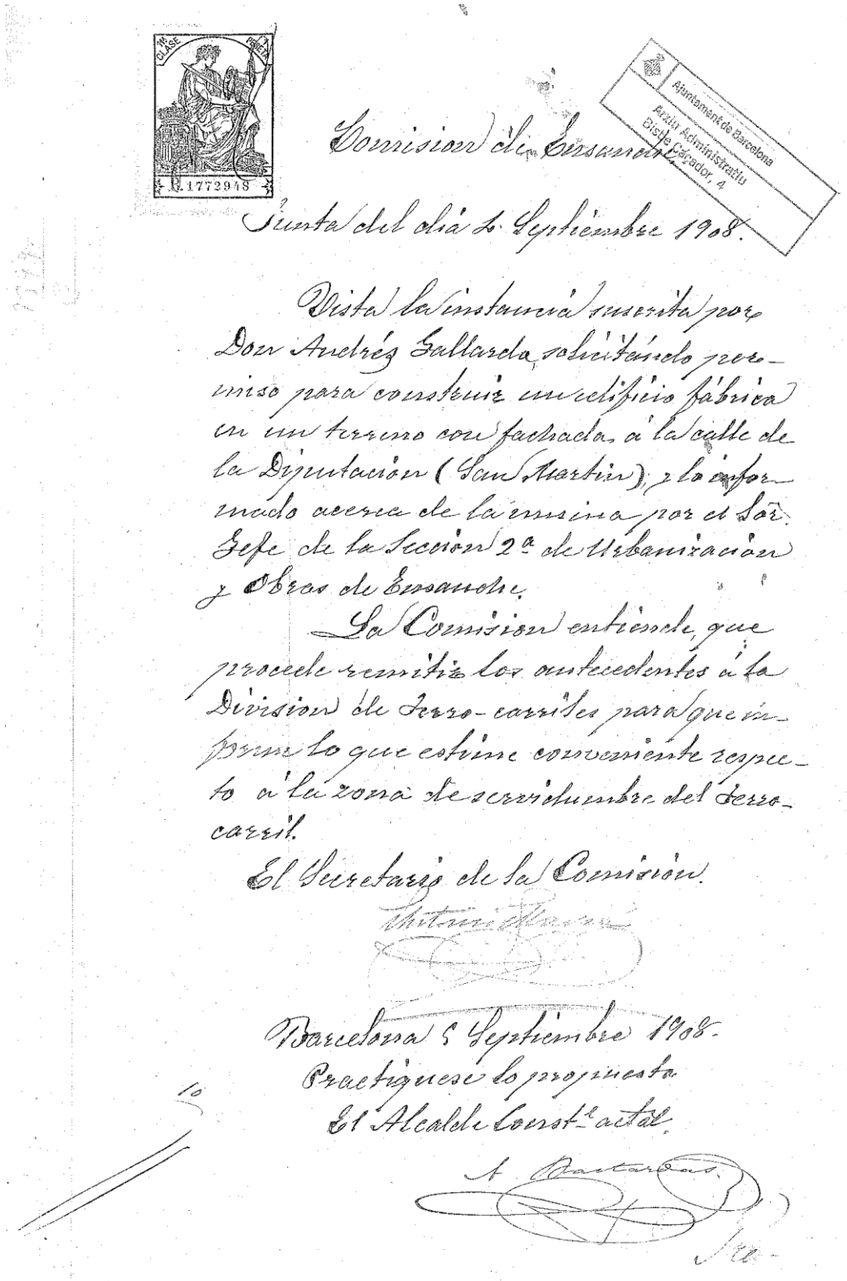

B. 1772948

Ajuntament de Barcelona
Arxiu Administratiu
Eixample Cap.4

Comissió de Ensanche

Sessió del dia 5 Septiembre 1908.

Vista la instancia inserita per Don Andrés Gallarda, solicitant el permiso para construir un edifici fabrica en un terreno con fachada á la calle de la Diputación (San Martin), y lo informado acerca de la emisma por el Sor. Gefe de la Sección 2ª de Urbanización y Obras de Ensanche.

La Comisión entiende que procede remitir los antecedentes á la Division de Ferro-carriles para que informe lo que estime conveniente respecto á la zona de servidumbre del ferro-carril.

El Secretario de la Comisión.

Barcelona 5 Septiembre 1908.
Practíquese lo propuesto
El Alcalde Constitucional.

ACCEPTACIÓ DIVISIÓ DE FERROCARRILS 1909)

OBRAS PÚBLICAS

CUERPO NACIONAL DE INGENIEROS DE CAMINOS, CANALES Y PUERTOS

INSPECCIÓN TÉCNICA Y ADMINISTRATIVA DE FERROCARRILES

2ª DIVISIÓN

Núm. .....

Línea de .....

D. 12 fol 649

Registro general de Secretaría
Barcelona 19 de Febrero de 1909
A la Sección de Enseñanza
P. O.
El Secretario

Sección de Enseñanza
20 de Febrero de 1909
Al Ing. de Obras Particulares y Personal
de la Sección

338

Visto el expediente que adjunto se devuelve incoado por Don Andrés Gallarda en solicitud de permiso para edificar dentro de la zona del ferrocarril de Barcelona á Francia por Granollers en su Kº 109.800, esta Inspección por lo que á la zona de servidumbre se refiere, no tiene inconveniente en que por esa Alcaldía se acceda á lo solicitado, siempre que en su ejecución se atengan á las prescripciones generales de la Ley y Reglamento de policía de ferrocarriles vigente y á las especiales siguientes:

1ª El edificio-almacén se construirá con arreglo á los planos presentados, situándolo á la distancia mínima de nueve metros del límite de los terrenos de propiedad de la Compª.

2ª No podrán ocuparse los terrenos del ferrocarril con materiales ni andamios de ninguna clase.

3ª Las aguas que se recojan en el solar y en el nuevo edificio-almacén, cualquiera que fuere su procedencia se conducirán convenientemente de modo que ni directa ni indirectamente puedan verter sobre la propiedad de la Compañía.

4ª El edificio-almacén se construirá con buenos materiales y esmerada mano de obra, dando á sus fábricas la solidez necesaria para que no puedan sufrir deterioro alguno por causa de las trepidaciones producidas por el paso de los trenes, quedando exenta la Compañía de toda responsabilidad por los daños y perjuicios que [illegible] á la buena explotación del ferrocarril.

Dios gue. á V. S. m. a.
Barcelona 17 febº 1909.
El Ingº 1º Demarcº
F. Rodamyrou

Sr. Alcalde Constitucional de Barcelona

EXISTÈNCIA D'EDIFICACIONS SENSE PERMÍS D'OBRES. CAP 2ª DIVISIÓ (AGOST 1909)

Excmo Sor.

Visto el extremo último del Decreto del Negociado de Obras particulares y personal de la Sección de Ensanche, respecto á las diferencias que en la superficie edificada se notan entre los planos presentados por D. Andrés Gallarda en la propiedad que posee en la calle de la Diputación á la entrada de la barriada del Clot (San Martín), esta Sección facultativa debe manifestar á V.E. que de la inspección practicada en la localidad resulta que además de las construcciones solicitadas en 14 de Septiembre de 1903 y 12 de Mayo de 1908, existen otras obras para las cuales no consta se haya solicitado el oportuno permiso por lo que.

Opino procede se invite al interesado para que presente el recurso y planos correspondientes en demanda del permiso necesario de todas las construcciones levantadas sin la autorización del Excmo Ayuntamiento.

No obstante V.E. en su ilustración, resolverá lo que juzgue mejor.

Barcelona 6 Agosto 1909.

El Jefe de la División 2ª

[signature]

Ajuntament de Barcelona
Arxiu Administratiu
Bisbe Caçador, 4

EXISTÈNCIA D'EDIFICACIONS SENSE PERMÍS D'OBRES. "COMISIÓN DE ENSANCHE" (NOVEMBRE 1909)

Ajuntament de Barcelona
Arxiu Administratiu
Bisbe Caçador, 4

Comisión de Ensanche.

Junta del día 3 Noviembre 1909.

Visto el expediente promovido por Don Andrés Gallarda, solicitando permiso para practicar distintas obras en un terreno de la calle de la Diputación á la entrada de la barriada del Clot.

La Comisión entiende, que procede citar á dicho Sor. para que dentro del plazo de 30 días exhiba los permisos para la realización de todas las construcciones existentes en el referido terreno que no se hallan comprendidas entre las que fueron objeto de las instancias del referido Sor. de 14 de Septiembre de 1903 y 12 de Mayo de 1908.

El Secretario de la Comisión

[signature]

Barcelona 9 Noviembre 1909.

Practíquese lo propuesto

El Alcalde Conste acuerdo

[signature]

PERMÍS D'OBRES (1910)

Excelentísimo Sor.

Examinado este escrito y los planos que le acompañan.

Resultando que el interesado solicita permiso para construir varios cubiertos y almacenes, cuatro silos en la fábrica de harinas titulada "San Jaime" que posee con fachada á la calle de la Diputación (Sant Martín).

Resultando que las obras solicitadas son las mismas que fueron objeto del informe de esta División de fecha 6 de Agosto de 1909.

Vistas las disposiciones vigentes sobre la materia

Considerando que con esta petición quedan legalizadas todas las construcciones llevadas sin permiso de V. E.

Considerando que los planos vienen arreglados á lo establecido y firmado por facultativo inscrito en la lista de contribuyentes.

Opino puede concederse al interesado el permiso que solicita debiendo cumplir

Ajuntament de Barcelona
Arxiu Administratiu
Bisbe Cassador, 4

ANNEX B: PLANOLS ORIGINALS

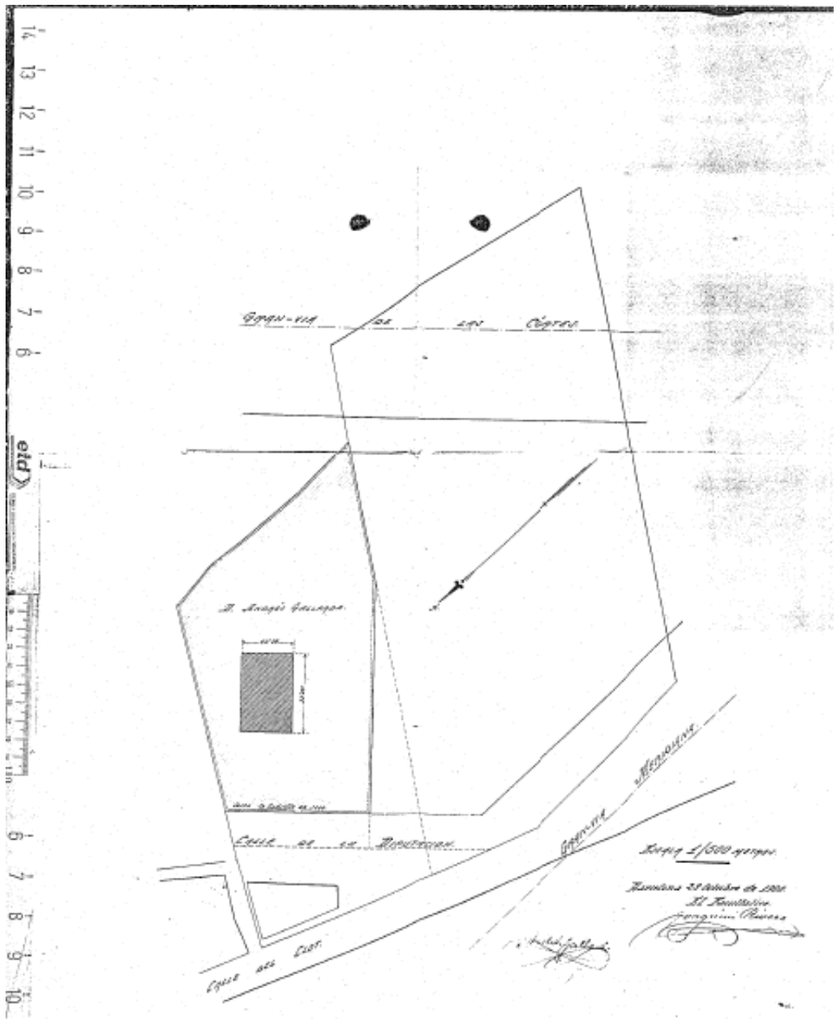

EMPLAÇAMENT

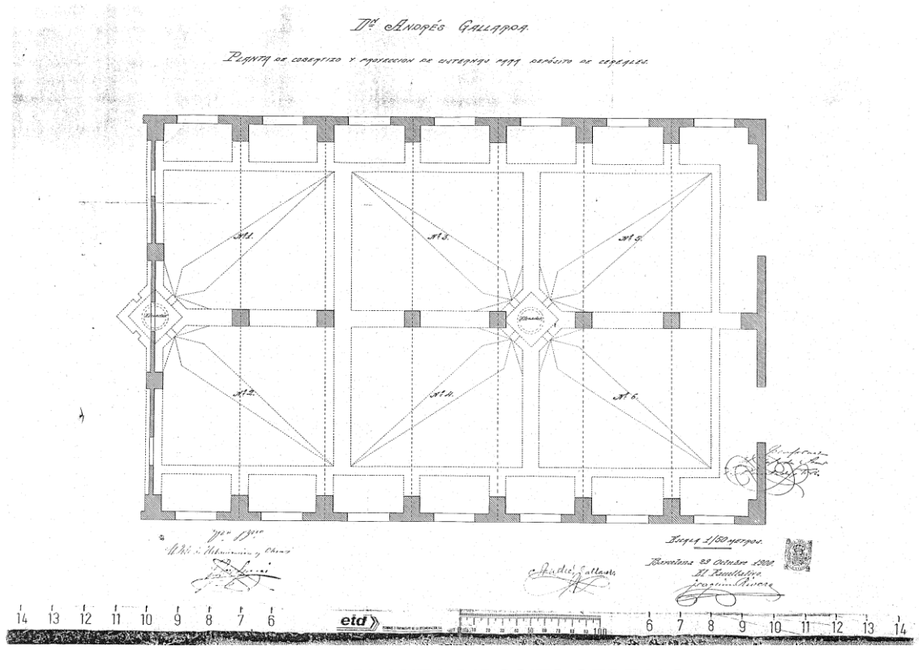

PLANTA DIPOSITS CEREALS

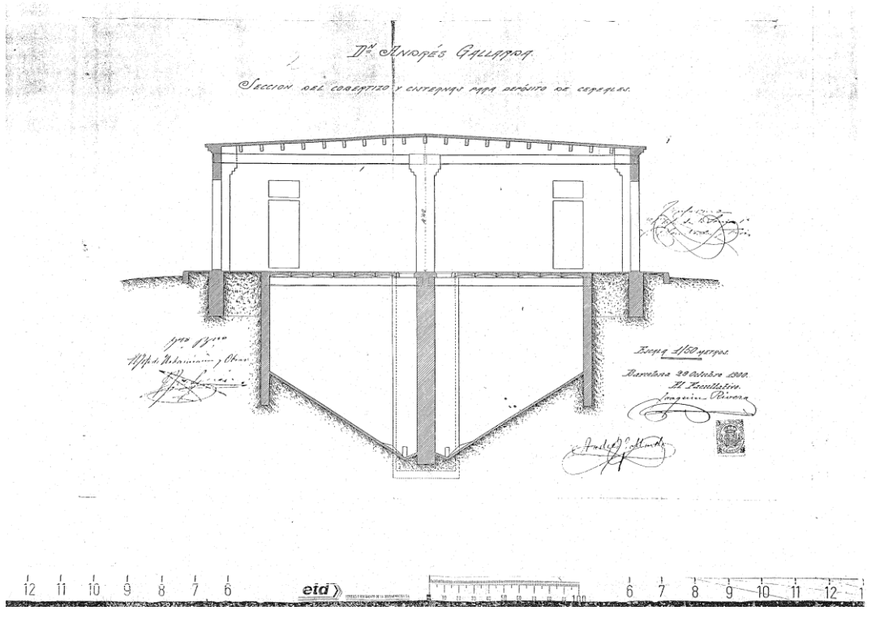

SECCIO DIPOSITS CEREALS

Projecte per a la construcció d'uns dipòsits i sitges per emmagatzemar cereals. Realitzat l'any 1900. L'autor d'aquest projecte fou el mestre d'obres Joaquim Rivera. Aquesta primera construcció es realitzà l'any 1900, encara que el permís d'obres no s'obté fins l'any 1904. (Veure ANNEX A, Permís d'obres de cisternes i dipòsits, Gener 1904)

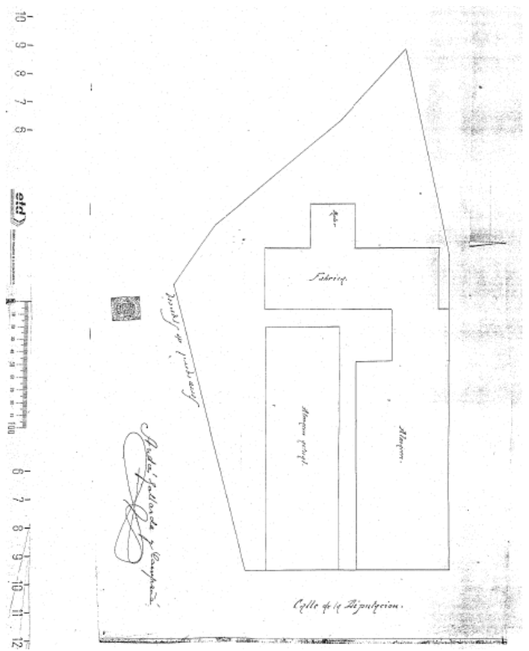

EMPLAÇAMENT

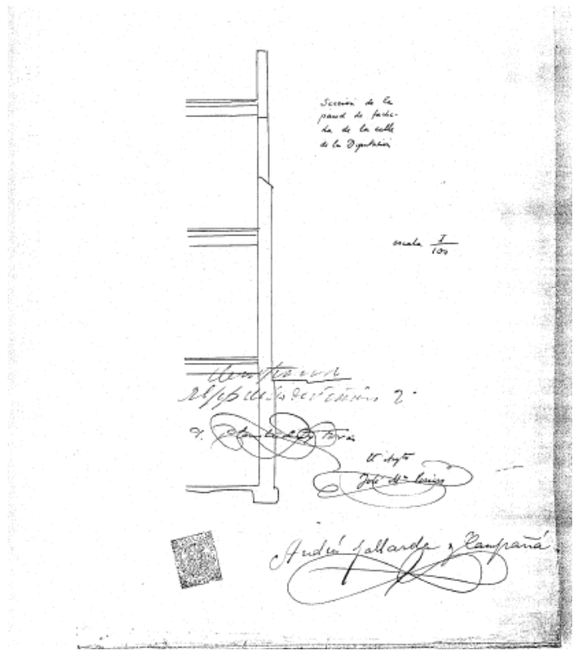

SECCIO FAÇANA C/ Diputació

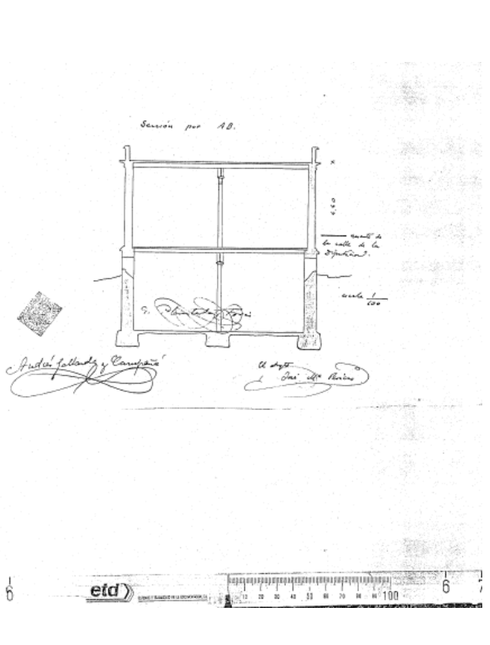

SECCIO AB

SECCIO MN I FAÇANA C/ Diputació

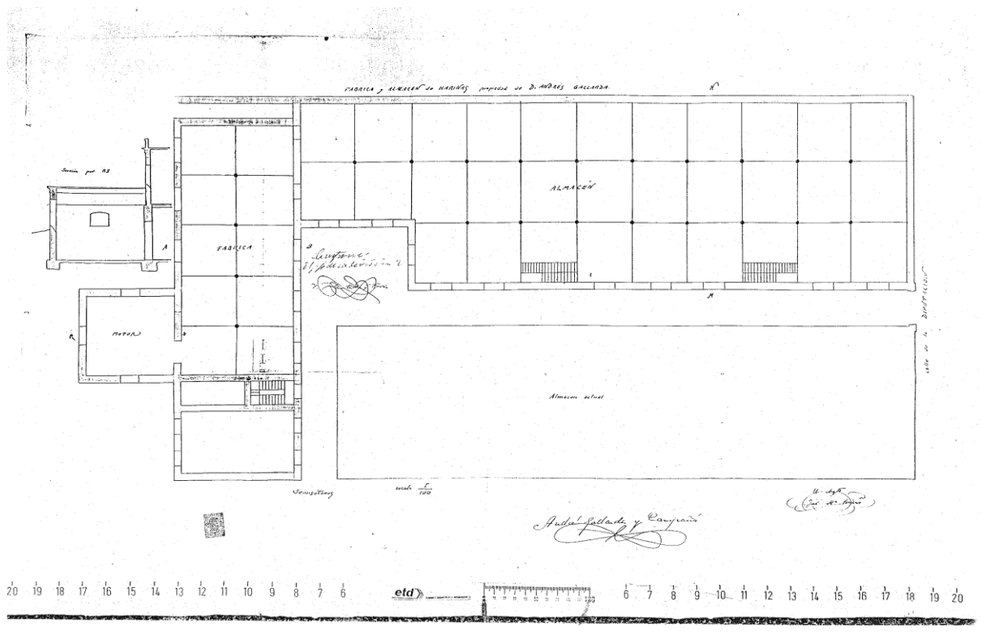

PLANTA SOTERRANI

Projecte per a l'ampliació de les instal·lacions farineres. Realitzat l'any 1908. L'autor d'aquest projecte fou l'arquitecte Josep Maria Pericas i Morros. Andreu Gallarda, propietari de la industria, sol·licità permís a l'Ajuntament per realitzar aquestes obres l'any 1908, però no l'obté fins l'any 1910. (Veure ANNEX A, Permís d'obres, 1910)

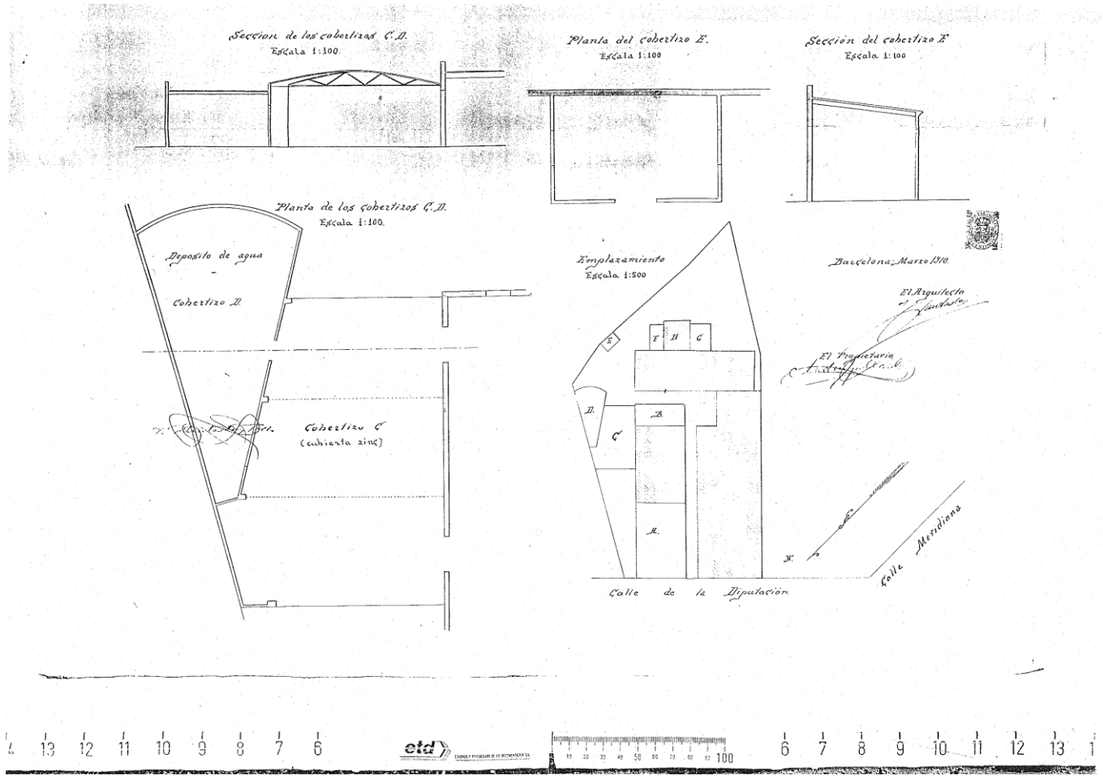

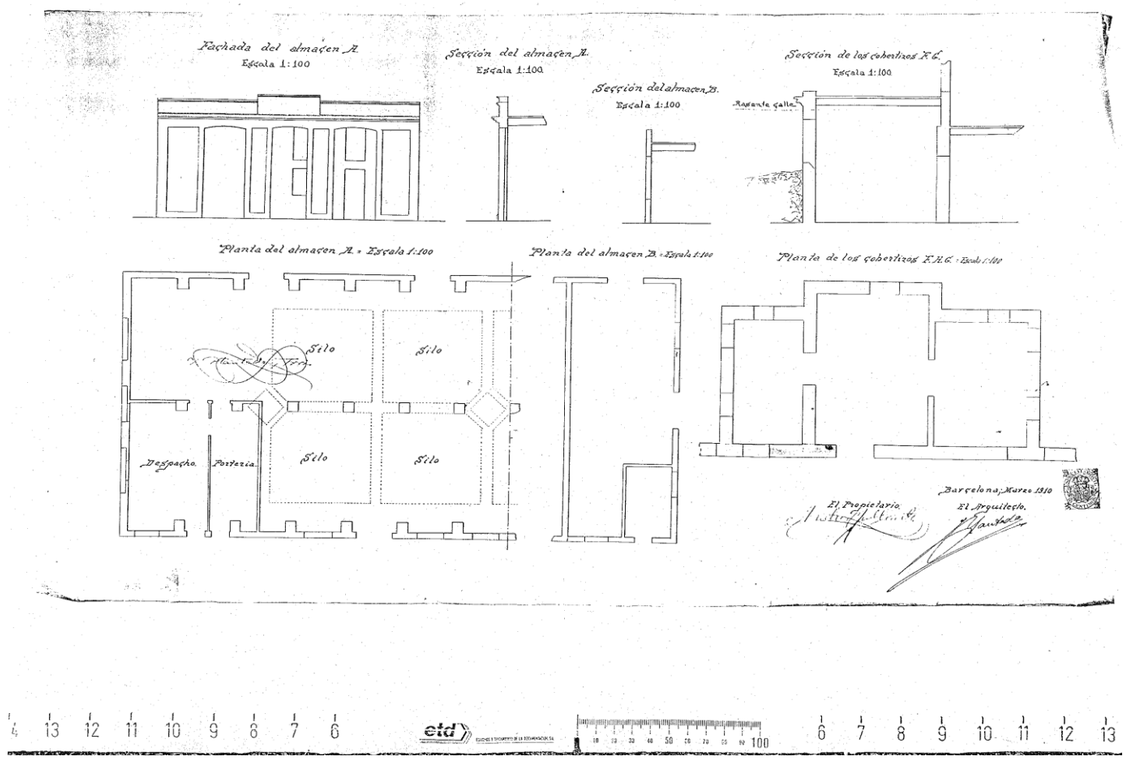

Adjunt a la sol·licitud d'obres aprovada l'any 1910, s'entregaren dos plànols que contenien unes petites modificacions respecte el projecte de l'arquitecte J. M. Pericas adjuntat a la sol·licitud d'obres inicial de l'any 1908, la qual no va ser aprovada. S'entén que la construcció no es va realitzar exactament com descrivia el projecte de Pericas, i en la darrera sol·licitud es corregiren les petites diferencies existents entre la realitat de la construcció i el projecte de Pericas presentat en la sol·licitud inicial. (Veure ANNEX A, Permís d'obres, 1910)

ANNEX C: MAQUINARIA

1. MAQUINARIA PER A LA NETEJA

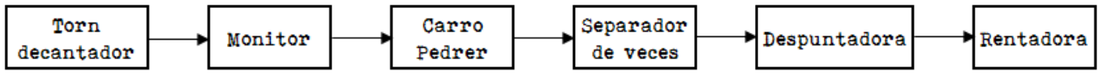

1.1 Torn decantador

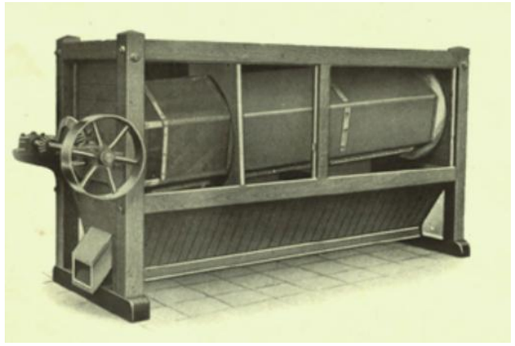

El torn estava format per una carcassa amb una caixa de fusta, dins la qual girava un tambor cilíndric de construcció metàl·lica disposat amb una lleugera inclinació, suficient per tal que el blat hi avancés fins a la sortida a mesura que s'anava garbellant. El tambor, amb dues xapes de diferent perforació treien per la primera part de la rosca col·lectora la terra i sorra fina, per l'altre meitat el blat, i per la cua del tambor els cossos més grans, com ara pedres, palles, cordes, etc. Els diferents productes classificats es recollien mitjançant un garbell i una rosca o cargol d'Arquímedes inferior.

Aquest equip, degut a la progressiva millora dels sistemes de recol·lecció i preneteja, va quedar pràcticament fora de servei i només s'utilitzava com a repàs de subproductes.

1.2 Monitor

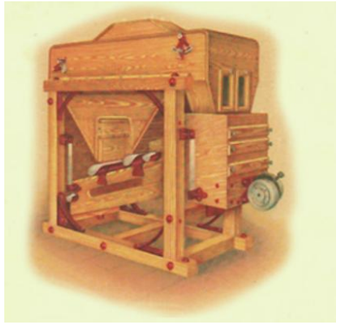

El monitor és una cascada autoaspirada de garbells inclinats amb moviment de vaivé, la funció del qual consisteix a separar per mides les pedres, els grans partits, terres i altres cossos o grans de diferent mida del blat a més de decantar per aspiració els cossos lleugers com ara la pols, les palles i les fulles. Els garbells utilitzats són de forats rodons, rectangulars i triangulars. El blat un cop tractat correctament per monitor, només ha de contenir pedres i grans molt similars als del blat sencer, que posteriorment, mitjançant el carro pedrer, queden separats, i deixem el blat totalment net.

El monitor existent a la Farinera de Sant Jaume era un "Monitor aspirador model DS", de "Establecimientos Morros, S.A".

1.3 Carro pedrer

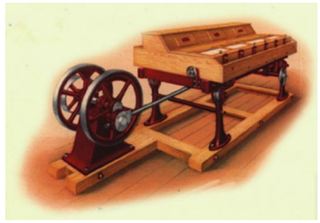

El carro pedrer consistia en una caixa rectangular animada amb moviment de vaivé, proporcionat per una biela i una excèntrica. En entrar el blat, els grans més pesats remuntaven un pla inclinat per l'efecte de vaivé, fins que sortien de la màquina per les obertures corresponents, mentre que les pedres i altres impureses de més pes específic descendien i anaven a parar a la part inferior, on eren expulsades per una altres obertura.

A la Farinera de Sant Jaume hi havia tres carros pedrers situats a la secció de neteja de la planta baixa. Dos d'ells eren de vuit carrers i el tercer de sis carrers.

1.4 Separador de veces

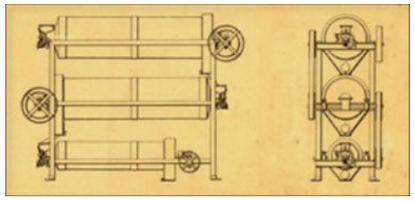

Els separadors de veces treballen per centrifugació del gra a l'interior de tambors cilíndrics de superfícies alveolar, amb diferents mides d'alvèols segons el gra a tractar (rodons o llargs) i la seva procedència. El gra que més s'ajusta a l'alvèol corresponent és centrifugat fins a una altura superior, cau a l'interior d'un canal mòbil situat a l'interior del cilindre, i és evacuat per mitjà d'un sense fi (cargol d'Arquímedes); els que s'adapten menys als alvèols cauen abans, sempre fora del canal i són transportats pel moviment rotatiu de la camisa i la inclinació d'aquesta fins sortir per files. Acostumen a muntar-se en bateries i se separen primer les granes rodones i després les llargues que són repassades posteriorment, per a més seguretat i precisió.

1.5 Despuntadora

La despuntadora consisteix en un tambor cilíndric de tela metàl·lica d'acer, amb filferros combinats de secció circular i quadrada, a l'interior del qual gira un sistema de pales en forma d'hèlix que centrifuga el gra sobre el tambor. El gra queda clavat de punta sobre la tela i arrencat posteriorment per acabar despuntat. Per evitar la generació de pols, aquests equips són totalment carenats i autoaspirats. Soles instal·lar-se al final de la secció de neteja.

La despuntadora existent a la Farinera de Sant Jaume era una "Despuntadora model F", de "Establecimientos Morros, S.A".

1.6 Rentadora

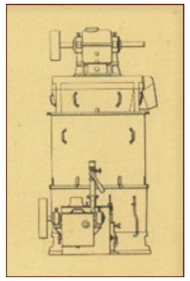

El rentat assegurava l'eliminació perfecta de substàncies estranyes lleugeres, que flotaven sobre l'aigua i de cossos pesats de superior densitat a la de l'aigua. La rentadora deslliurava el blat, d'una manera més perfecta que per a la neteja en sec, de tots els grans buits, fong de carbó, pedres, motes de terra, etc.

A la farinera de Sant Jaume la rentadora estava situada a la secció de neteja del pis de tubs (planta primera)

2. MAQUINARIA PER AL CONDICIONAMENT

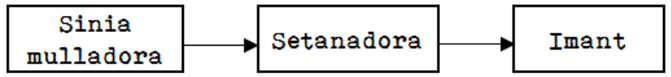

2.1 Sínia mulladora

El ruixador consisteix en una sínia accionada per la caiguda del propi gra mitjançant una turbina de pales, sobre la qual es munten diversos vasos o catúfols que carreguen aigua d'un dipòsit a nivell constant i la descarreguen en girar sobre un canal que ruixa el blat. Així, la quantitat d'aigua aportada és proporcional a la del gra i es pot regular amb més o menys vasos variant-ne les capacitats.

La sínia mulladora existent a la Farinera de Sant Jaume era un "Ruixador automàtic CX", de "Thos. Robinson & Son, Ltd".

2.2 Setinadora

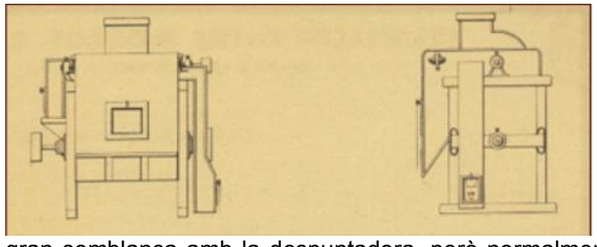

La setinadora consisteix en un tambor cilíndric recobert de pedra artificial (esmeril), a l'interior del qual gira un sistema de pales en forma d'hèlix que centrifuga el gra sobre la superfície interna del tambor, al mateix temps que el fa avançar friccionant-lo fins que queda setinat (amb la part exterior polida). Per evitar la pols que s'hi genera, aquests equips estan totalment carenats i autoaspirats. Tenen una gran semblança amb la despuntadora, però normalment s'instal·len a la secció de fàbrica i tracten el gra ja condicionat i previ a la mòlta. La setinadora existent a la Farinera de Sant Jaume era de la casa "Establecimientos Morros, S.A."

2.3 Imant

S'acostumava a instal·lar un imant a l'entrada de la secció de mòlta i en altres llocs estratègics de la fàbrica; tradicionalment consistia en una pla inclinat per on passava el blat, en el qual quedaven els objectes fèrrics retinguts per un imant permanent. Actualment s'ha substituït per electroimants sobre cintes transportadores i per detectors de metalls que separen automàticament la totalitat de partícules metàl·liques, no només fèrriques, que es troben barrejades amb el gra.
L'imant existent a la Farinera de Sant Jaume era de la casa "Establecimientos Morros, S.A."

3. MAQUINARIA PER A LA MOLTA

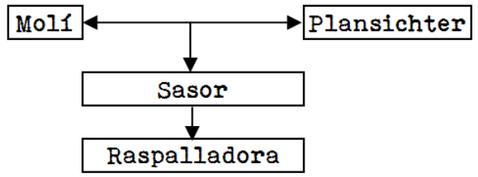

3.1 Molí

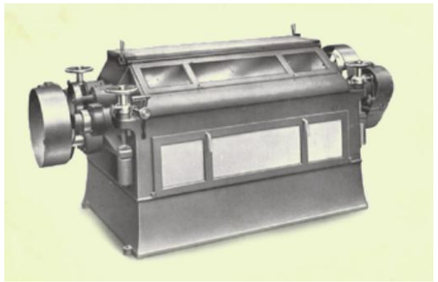

Els molins efectuaven tres operacions bàsiques: trituració, desagregació i compressió. El procés consistia en tallar i obrir els grans de blat, raspar-ne l'endosperma des de la closca o reduir la mida de la partícula d'endosperma alliberada i deixar-la pro fina com per classificar-la com a farina.

A la farinera de Sant Jaume hi havia una bateria de vuit molins Buhler de cilindres dobles situats al pis de mòlta de la planta baixa.

3.2 Plansichter

El plansichter, nom d'origen germànic, va ser ideat a finals de segle per Heggensnachet de Budapest i construït inicialment en els tallers Ganz i C. Existeixen dos tipus d'instal·lació: penjant; per suspensió mitjançant cables metàl·lics o canyes d'índies, o sobre pis; recolzats en columnes que descansa sobre el paviment de la sala.
A la Farinera de Sant Jaume funcionaves tres plansichters en el pis de cernits de la planta segona.

3.3 Sasor

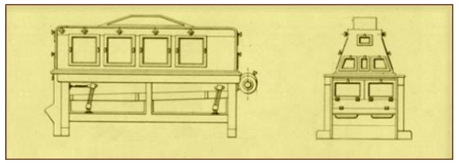

El sasor era un purificador de sèmoles. A partir de la incorporació de sasors es podien obtenir farines més blanques. Per aconseguir aquesta farina de qualitat superior, el sasor havia d'alimentar als cilindres compressors amb sèmoles i semolines pures, de granulació homogènia.

A la Farinera de Sant Jaume hi havia tres sasors funcionant en el pis de cernits de la planta segona.

3.4 Raspalladora

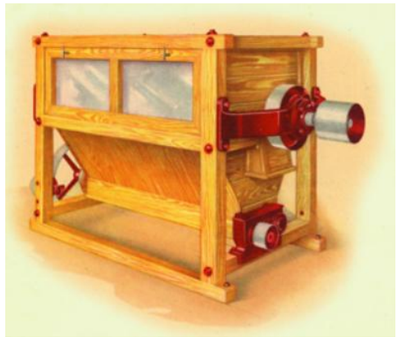

La raspalladora de segons consistia bàsicament en un tambor giratori cònic revestit amb tela d'acer. Dins el tambor girava en el mateix sentit, però a menor velocitat, un sistema de raspalls, els quals projectaven el segó contra la tela i separaven completament els productes fariners que contenia. Els segons entraven per l'extrem d'un tambor de menor diàmetre i en sortien nets per l'extrem oposat.

A la Farinera de Sant Jaume hi havia tres raspalladores de segons en el pis de tubs de la planta primera.

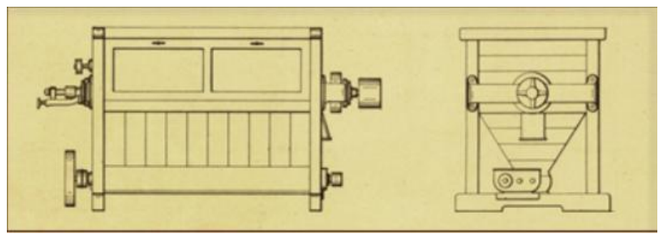

4. ACCESORIS

4.1 Elevador de culleretes

Un elevador consistia bàsicament en una corretja sense fi que discorria verticalment sobre politges col·locades en el capçal i al peu de l'elevador. La corretja era de teixit de cotó i les culleretes catúfols de xapa d'acer. Els elevadors de gran quantitat sovint tenien dues fileres de culleretes escalonades. L'amplària de la corretja i de les culleretes, així com el diàmetre de les politges es determinava d'acord amb les necessitats que es requerien. Les culleretes eren de geometria variable depenent de si s'havia d'elevar gra, sèmoles o farines. Els elevadors per manipular els productes de motllura en el molí tenien la corretja de tela de cotó, d'uns 10cm d'amplària i politges de 30cm de diàmetre. La velocitat d'aquests elevadors variava de 50 a 180 metres per minut i la seva capacitat era entre 2 i 8 tones per hora.

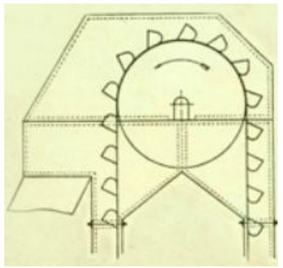

A la Farinera de Sant Jaume n'hi havia més de quaranta i la majoria d'ells muntats en paral·lel amb un eix motriu superior que encara es conserva.

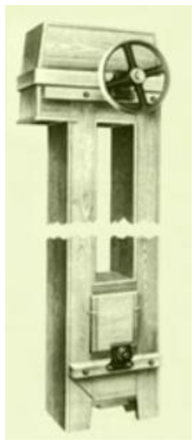

4.2 Ensacadora

Aquest aparell s'utilitzava per a l'ensacada de farines i de segó. Dues rosques subjectades a un eix vertical efectuaven el treball; l'una repartia la mercaderia i l'altra la pressionava dins del sac. Per mitjà d'un contrapès es regulava que la pressió de l'ensacada fos uniforme. Aquesta màquina podia ensacar de 60 a 80 sacs, de 80 quilos cadascun, per hora.

L'ensacadora automàtica existent a la Farinera de Sant Jaume era de la casa "Establecimientos Morros, S.A.

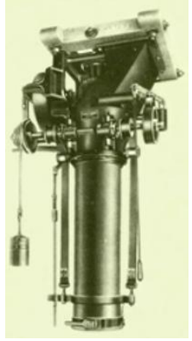

4.3 Bàscula

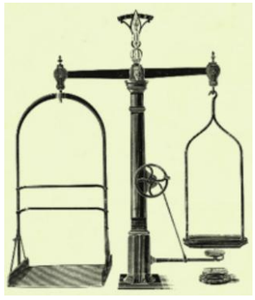

Bàscula tradicional de ganivetes i braços iguals, metàl·lica de 2,20 metres d'alçada i 1,85 metres d'amplada, utilitzada per al pesatge de sacs i amb un mecanisme que permetia desactivar l'acció dels platets per facilitar-ne i agilitzar-ne el pesatge.

Les ganivetes d'aquesta balança duraven molt de temps ja que treballaven només durant el moment en què s'afinava el pes de la mercaderia.

La bàscula existent a la Farinera de Sant Jaume era de canastró, de la casa "Buhler".

4.4 Recol·lector de pols

El recol·lector de pols de mànigues múltiples tenia una funcionament mols simple: l'aire carregat amb les partícules lleugeres absorbides pels aspiradors descarregava en la caixa d'admissió situada a la part superior de l'aparell. L'aire es distribuïa amb uniformitat per totes les mànegues, les quals servien de filtre, ja que mentre la mercaderia quedava retinguda a l'interior, l'aire escapava a l'exterior pels porus del teixit. La pols de farina recollida a la caixa inferior n'era evacuada mitjançant un mecanisme d'arrossegament per cadenes i a través d'un retentor d'aire (resclosa alveolar).

El recol·lector de pols existent a la Farinera de Sant Jaume era el model RP, de la casa "Establecimientos Morros, S.A.

4.5 Sistema motriu

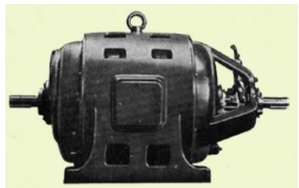

La Farinera consumia energia elèctrica (trifàsica a 220 V i 50 Hz) mitjançant dos grans electromotors "d'anells fregadissos", de 90 i 50 CV a a 750r/m, situats al soterrani, que accionaven tota la maquinària de les seccions de molinada i de neteja a través d'embarrats muntats al llarg de tots els pisos de la fàbrica. Els embarrats estaven formats per barres d'acer calibrat i politges de diferents diàmetres i amplades que giraven sobre un gran nombre de coixinets d'oli de fosa de bronze fosforós.

Posar en marxa els electromotors suposava vèncer una inèrcia molt gran, per això s'utilitzaven grans reòstats d'aigua (equips similars als dels antics tramvies elèctrics) en els quals s'imprimia velocitat avançant punts en el recorregut d'una maneta de comandament. Es requerien fins a cinc minuts per tal que tota la fàbrica girés al règim de treball.

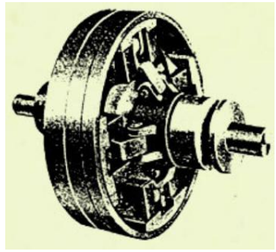

4.6 Transmissió

Per transmetre l'energia mecànica a tots els elements que la necessitaven s'utilitzaven els embarrats. Aquests elements consistien en unes balles d'acer (antigament de fusta) de diferents calibres (en funció de la potència a transmetre i la velocitat de gir) muntades sobre coixinets d'oli de greixatge automàtic. A les barres s'hi muntaven politges planes de diferents diàmetres i amplades sobre les quals rodaven corretges de cuir. A causa de la gran longitud que en ocasions tenien els embarrats, calia, a més, un gran nombre de coixinets de recolzament i multitud d'enllaços entre diferents barres. A cada planta i zona de concentració de maquinària hi havia un embarrat que rebia l'energia a través de les politges i corretges d'un altre embarrat principal o bé directament de l'element propulsor (electromotors).

El sistema de transmissió existent a la Farinera de Sant Jaume era de la casa "Establecimientos Morros, S.A.

11. CONCLUSIONS

Un cop finalitzat el projecte de "L'edifici de la Farinera del Clot", he arribat a les següents conclusions:

- L'elecció de la farinera del Clot ha estat motivada per el simbolisme de l'edifici dintre del barri del Clot, el meu barri de l' infància. Aquest edifici representa ,simbolitza, l'ànima industrial del districte de Sant Martí de Provençals i de la Barcelona del segle XX

- La presa de dades ha estat complicada. Vaig començar una recerca per biblioteques i Internet, buscant tot allò que tingues relació amb el projecte. Però de la Farinera del Clot, abans de la seva rehabilitació i transformació en centre, cívic poca informació hi havia. El lloc on he trobat més informació ha estat l'Arxiu Municipal de Barcelona i el de Sant Martí , on hi han arxivats gairebé tots els plànols originals i documentació en general de la Fàbrica.

- A l'hora de realitzar l'Annex A; Sol·licituds i Permisos d'obra, he tingut una especial dificultat en ordenar cronològicament els diversos documents existents. Això, juntament amb el fet que la Farinera es construís abans de tindre permisos d'obra, ens dona una idea de la dificultat, en termes administratius i burocràtics, a l'hora de construir una industria, i tots els actors que hi intervenen en aquest fet.

- Tot i les dificultats exposades en els punts anteriors, habituals en qualsevol treball o projecte, l'experiència ha estat molt positiva. He après moltes coses noves, i mes que res, he posat en pràctica gran part del temari cursat durant els meus estudis, com per exemple les assignatures relacionades amb el dibuix; des de la realització de croquis i plànols, fins "interpretació i expressió gràfica", he aplicat una part dels conceptes assumits en "Història de l'Arquitectura", sobretot durant el modernisme i el noucentisme, i alguns temes mes concrets de moltes altres assignatures.

- Els arquitectes com Josep Maria Pericas i Morros, i l'artista en general, no apareixen del no res, sinó que es creen amb el pas del temps, s'enriqueixen, veuen de diferents fonts i reben moltes influencies d'altres artistes influents del seu temps. Observant l'obra de qualsevol autor, podem observar la seva evolució, adaptant-se a cada època i als medis que aquesta els hi aporta

.

12. BIBLIOGRAFIA

A grans trets, els punts de recollida d'informació, llibres i articles on m'he documentat han estat:

- ARXIU MUNICIPAL DE SANT MARTÍ, Avinguda Bogatell nº 17, baixos
- ARXIU MUNICIPAL DE BARCELONA, carrer Bisbe Caçador nº4
- AUSA (Patronat d'estudis Osonencs) any 1980, Vol. 9, núm. 95-96, Pladevall i Font
- AUSA (Patronat d'estudis Osonencs) any 1980, Vol. 9, núm. 95-96, Bover
- AUSA (Patronat d'estudis Osonencs) any 1980, Vol. 9, núm. 95-96, Claparols i Pericas
- Projecte del Centre Cultural de la farinera del Clot
- "Fàbriques i empresaris. Els protagonistes de la revolució industrial a Catalunya", Francesc Cabana i Vancells
- Temes 40-50, Arquitectura, construcció i ciutat en la història d'occident. Assignatura impartida en "Arquitectura Tècnica"
- Múltiples articles, webs i llibres on he ampliat i detallat els meus coneixements sobre tots temes relacionats amb aquest projecte.